

VOLDELIG RADIKALISERING AV VESTLIGE MUSLIMER

***En analyse av
radikaliseringsprosessen
av vestlige muslimer som
blir fremmedkrigere***

DEN HELLIGE KRIGERENS VERDENSSYN:

«Koranen er vår grunnlov. Jihad er vår vei. Å dø som martyr på guds vei er vårt kall, vårt mål. Jeg kjempet i Afghanistan, Kashmir og Burma. Jeg inspirerte og rekrutterte. Jeg drev opplæring, samlet inn penger, kjempet selv. Og det var ikke bare en gang, det varte i 15-20 år. Jeg pleide å bære tre kniver på meg, hvorav en var en bajonett. Den var diamantformet slik at så såret ikke lukker seg, og blør mer. I stresskofferten hadde jeg et knokejern. Jeg tenkte at verden har muslimer og ikke-muslimer. Alt som utgjør vantro og ikke-tro i deres systemer og utdanning og levesett er æreløst, ufullstendig og korrump» (Abu Muntasir, britisk Imam og tidligere Jihadist).

Hege Jacobsen

Masteroppgave SVF 6900 KOSIFF Universitetet i
Tromsø vår 2016

Sammendrag

Denne oppgaven er en analyse av prosessen som fører til voldelig radikaliserings av unge muslimer født og oppvokst i Europa. Det har siden 2001, og spesielt siden 2011 vært en økning av antallet unge vestlige muslimer som blir radikaliseret inn i en voldelig tolkning av Islam. En del av disse individene velger å reise fra sine liv og familier i Europa for å delta i krig - ofte i land de ikke har verken etnisk eller historisk tilknytning til. Dette er problematisk både for individet og familien – men også for samfunnet individet bor i.

For å undersøke problemet har jeg valgt å benytte en sosial-psykologisk modell som teoretisk ramme for analyse på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Modellen legger til rette for en analyse i fire perspektiver, som har betegnelsene mikro-, meso-, ekso- og makroperspektiv. Litteraturen til grunn for analysen er publiserte studier fra fagretningene sosiologi, sosial-psykologi, empiriske forskningsresultater og teori om sosiale bevegelser (social movement theory – SMT) med dokumentanalyse som metode. I tillegg til akademisk litteratur, er også data fra åpne kilder benyttet i oppgaven.

Jeg har valgt ut og pekt på forhold i sosial-psykologisk teoretisk perspektiv som mulige relevante faktorer for radikaliserings, og gjennomfører analysen på tre nivåer i hovedkapitlet; individ, gruppe og samfunnsnivå. Oppgaven konkluderer i likhet med forskere i inn og utland med at årsaksforholdet til voldelig radikaliserings av unge muslimer er bredt og sammensatt. På bakgrunn av eksisterende forskning finner oppgaven at faktorer på individnivå isolert sett har liten effekt på voldelig radikaliserings av muslimer i vesten, men i et større sosialt perspektiv vil individets personlighet og identitet formes på bakgrunn av individuelle egenskaper i kombinasjon med påvirkning fra de sosiale miljøer individet oppholder seg i. Påvirkningen fra ulike grupper individet er medlem av vil avhenge av utviklet selvstendig identitet, grad av nærhet til gruppen, grad av isolasjon i gruppen, forhold til andre grupper og andre klassiske forhold innen gruppedynamikk. Manglende tilhørighet og anerkjennelse i grupper og sosiale relasjoner og fremmedgjøring i eget samfunn fremstår i oppgaven som den viktigste enkeltårsaken til åpenhet for voldelig radikaliserings, på bakgrunn av tilgjengelig informasjon i forskning og åpne kilder. I samfunnspektiv på makronivå vil den subjektive oppfatningen av hendelser, strukturelle og politiske forhold også påvirke individets grad av mottagelighet for voldelig radikaliserings. Dersom individet i utgangspunktet har en uklar tilknytning og identitetsfølelse, og i tillegg føler seg marginalisert og utstøtt på, kan negative opplevelser eller tolkning av forhold på makronivå være dråpen som får glasset til å renne over – eller motsatt.

Konklusjonen synes å være at en subjektiv oppfatning av ulike negative opplevelser og akkumulert belastning på individ-, gruppe- og samfunnsnivå avgjør om et menneske velger vold. Løsningen må være å identifisere avgjørende forhold på individ-, gruppe- og

samfunnsnivå som har en negativ effekt på behovet for et alternativ – og således viljen til voldelig radikaliserings. Videre utvikle tiltak som vil endre individets situasjon, oppfatning og behov , hvilket oppgaven forsøker å bidra til å identifisere.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
1. Innledning.....	6
1.1 Eksisterende forskning på voldelig radikaliserings	9
1.2 Disposisjon	12
1.3. Begrepsavklaringer	13
1.3.1 Voldelig radikaliserings	13
1.3.2. Terrorisme	13
1.3.3. Fremmedkriger	14
1.4 Avgrensning av oppgaven.....	14
2. Internasjonal politisk historie og innflytelse på radikal islam	15
2.1 Post 9/11 – en ny æra.....	17
2.2 Hvem drar som fremmedkrigere fra vesten i dag?	18
3. Teoretisk rammeverk	20
3.1.1 Elementer på mikronivået.....	21
3.1.2 Elementer på mesonivå.....	22
3.1.3 Elementer på ekso-nivå.....	22
3.1.4 Elementer på makronivå	23
3.1.5 Den utvidede modell - Prosess, Person, Kontekst, Tid	23
3.1.6 Kritikk av Bronfenbrenners modell	23
3.1.6 Oppsummering av teoretisk perspektiv	24
4. Metode	25
5. Empiri og analyse	27
5.1 Radikalisering på individnivå	27
5.1.1 Oppsummering individnivå	34
5.2 Radikalisering på gruppenivå – sosialisering og utvikling	35

5.3.2	Oppsummering radikaliserings på gruppenivå	39
5.3	Samfunnsnivå – strukturell påvirkning på radikaliserings og voldelig ekstremisme ..	41
5.3.1	Media og sosiale mediers betydning for voldelig radikaliserings.....	45
5.3.2	Oppsummering.....	47
6.	Oppsummering og konklusjon	48
	Litteraturliste.....	50
	Fagbøker og fagartikler	50
	Andre skriftlige kilder	53
	Internettadresser	54

1. Innledning

I november 2015 slo islamistiske terrorister til med et koordinert og dødelig terrorangrep i Paris mot det sivile samfunn og befolkningen i hjertet av Europa, som drepte 138 mennesker og skadet dobbelt så mange. I mars 2016 slo islamistiske terrorister til i Brussel, igjen et koordinert angrep som tok livet av 35 mennesker, og såret ytterligere 260 mennesker. Noen av gjerningsmennene var født og oppvokst i Europa, og har av ulike årsaker som vestlige borgere blitt radikalisert inn i en voldelig konservativ tolkning av islam. Noen individer har tidligere valgt å reise ut som fremmedkrigere¹ (Hegghammer 2013, 10), og noen av disse fremmedkrigerne har av ulike årsaker blitt rekruttert til å reise tilbake til Europa og delta i terroristangrep mot vestlige mål (Ibid).

Fremmedkrigere har tidligere vært sentrale i islamistisk terrorvirksomhet i vesten (Hegghammer 2014, 284). Fremmedkrigerveteraner som har kjempet som hellige krigere - mujahedin - i krigssoner har ofte senere fått lederroller i voldelige islamistiske grupper i Europa, og aksjonene de har gjennomført har vært mer dødelige enn gjennomsnittet (ibid). Etter 11. september-angrepene i 2001 og USA sin invasjon i Irak i 2003 ble fremmedkrigervirksomhet og global islamsk terrorisme i stor grad sett på som samme sak av vestlige styresmakter. Omfattende tiltak ble iverksatt for å hindre potensielle al-Qaida-krigere å reise til Irak og Afghanistan, samt tiltak for å kunne rettsforfølge de som forsøkte (Lia og Nesser 2010). Mange som har reist som fremmedkrigere til Syria har ved avreise sterke antivistlige holdninger, og gruppene de kjemper for er minst like antivistlige (Hegghammer 2014, 284). Selv om disse individene ikke har som intensjon å angripe mål i vesten, er den ideologiske veien til aksept for aksjoner i vesten ganske kort. Det finnes en kjernegruppe blant fremmedkrigerne i Syria som utvilsomt er tilbøyelige til å delta i eller organisere terrorangrep i vesten (Ibid). Norske sikkerhetsmyndigheter vurderer også at trusselen fra returnerte fremmedkrigere i Norge er skjerpet (Alsen 2014, 3).

Voldelige islamistiske fremmedkrigere var sjeldent før 1980, men antallet har vokst kraftig siden Afghanistankrigen på 1980-tallet. Syriakrigen har tiltrukket seg et historisk høyt antall fremmedkrigere, og fra Europa har det reist mellom 2000 og 3000 mennesker - over dobbelt så mange som i alle andre konflikter før 2011 til sammen (Hegghammer, 2014). På verdensbasis er det totale antallet fremmedkrigere i dag det høyeste siden den spanske

¹ Se begrepsavklaring side 10

borgerkrigen, som i mellomkrigstiden tiltrakk seg rundt 30.000 fremmedkrigere fra hele verden – også Norge – til kamp² (Hegghammer 2014).

Thomas Hegghammer skiller mellom kategorien fremmedkrigere og kategorien terrorister, fordi tolkningen av begrepet fremmedkriger ofte havner mellom to stoler; lokale opprørere på den ene siden og internasjonale terrorister på den andre (Hegghammer 2010, 89). I artikkelen «Should I stay or should I go? Explaining Variation in Western Jihadists Choice between Domestic and Foreign Fighting» fra 2013 utfordrer Hegghammer oppfatningen om at alle fremmedkrigere har som motivasjon å angripe Vesten. Rekruttering til voldelig islamisme bygger ikke kun på teologiske argumenter, men også på solidaritet og altruisme. Informasjon om vestlige fremmedkrigere i perioden 1990-2010 viser at de fleste foretrekker å kjempe utenlands, men noen kan bli motivert underveis til å utføre angrep mot vestlige mål når de kommer tilbake (Hegghammer 2013, 10). Jeg skal i denne oppgaven fokusere på voldelig radikaliseringsprosessen av unge vestlige muslimer oppvokst eller bosatt i Europa som reiser som fremmedkrigere for å delta i en religiøs krig. Fokuset rettes mot faktorer som påvirker tilbøyeligheten til å akseptere vold som virkemiddel i en islamsk kontekst. Jeg kommer til å bruke betegnelsene fremmedkriger, og voldelig radikale islamister gjennomgående i oppgaven.

I oppgaven fokuserer jeg på voldelig radikaliseringsprosessen i rammen av en sosial-psykologisk modell innen utviklingspsykologi som presenteres i kapittel tre. Innen problemstillingen vil oppgaven undersøke forhold på individ-, gruppe- og samfunnsnivå for å identifisere relevante faktorer i radikaliseringsprosessen. Problemstillingen lyder:

Hva kan vi lære fra Bronfenbrenners tverrfaglige sosial-psykologiske utviklingsmodell om voldelig radikaliseringsprosessen av unge vestlige muslimer i dag?

Dette er et svært viktig forskningstema fordi vestlige ungdommer i dag velger å reise fra sine liv i vesten for å sloss og dø for en radikal utgave av islam i andre deler av verden. Årsakene til at dette skjer er mange, kompliserte og sammensatt – og helt nødvendig å kjenne til for å kunne endre utviklingen. Innsikt i forklaringsmekanismene vil gi et uvurderlig redskap for å hjelpe unge vestlige muslimer til å

Fokuset i oppgaven vil være på faktorer som kan forklare hvorfor individer er eller blir mottakelige for radikale ideer, fremfor hvordan radikaliseringsprosessen faktisk skjer i praksis. Jeg vil undersøke problemstillingen ved å strukturere oppgaven i tre deler som presentert under:

² Den spanske borgerkrigen i perioden 1936-1939 ble utkjempet med omfattende terror og massakrer på begge sider, og er kalt historiens første «mediekrig», konflikten fikk bred internasjonal pressedekning. Over 30.000 utlendinger fra hele verden sloss i den spanske borgerkrigen som fremmedkrigere (Hegghammer 2014, Wikipedia)

1. Faktorer på individnivå, herunder kjønn, alder, religion, helse, utdanningsnivå (mikro-perspektiv) og personlighet.
2. Faktorer på gruppenivå, herunder sosial status, personlig nettverk, økonomisk situasjon, familiesituasjon, kulturelt krysspress, fra empirien sett i et sosial-psykologisk perspektiv (meso-, ekso-perspektiv).
3. Faktorer på samfunnsnivå – strukturelle forhold (makro-perspektiv), herunder politisk samfunnsstruktur og medier.

Som overordnet teoretisk perspektiv for struktur av analysen vil jeg benytte Urie Bronfenbrenners utvidede tverrfaglige sosial-psykologiske forklaringsmodell, som jeg presenterer i detalj i kapittel tre. Bronfenbrenners modell har tradisjonelt blitt brukt innen pedagogikk og psykologiske fag, og er valgt fordi den er et godt redskap for å strukturere kompliserte og sammensatte problemstillinger ved sin tilnærming som gir rom for flerdimensjonale perspektiv.

Målsetningen for oppgaven er å benytte modellen til å forstå og forklare hvilke mekanismer som påvirker voldelig radikaliserings i et sosial-psykologisk perspektiv ved hjelp av empiri, forskningsbasert litteratur og tilgjengelige data. Jeg har valgt å benytte publisert forskningsmateriale fra hovedretningene sosiologi, «social movement theory» (SMT) og empiriske case-studier i tillegg til studier innen sosial-psykologien som grunnlag for analyse i det teoretiske hovedperspektivet som beskrevet. I det videre vil jeg presentere en oversikt over forskning som eksisterer på feltet.

1.1 Eksisterende forskning på voldelig radikaliserings

I rapporten «*Violent radicalization in Europe: What we know and what we don't know*» presenterer Anja Dalgaard-Nilsen (2010) tre forskningsperspektiver for voldelig radikaliserings av vestlige muslimer, henholdsvis sosiologisk perspektiv; «social movement theory» (SMT) og nettverksteori; og til sist en kategori hun kaller empiri. Jeg vil i denne oppgaven analysere empiri fra disse tre forskningsretningene, og i tillegg vil jeg ta med elementer fra sosialpsykologi som komplimenterer de tre andre (Borum 2011).

Et sosiologisk forskningsperspektiv analyserer forhold som utdanning, marginalisering, miljø, solidaritet og grad av sosialt press. De tre franske sosiologene Gilles Kepel, Farhad Khsrokhavar og Olivier Roy jobber alle med radikaliserings innenfor et sosiologisk perspektiv, og samtlige har konkludert med at svarene på radikaliserings ikke finnes i en enkel forklaringsmodell. Kepel, Khosrokhavar og Roy har satt en overordnet kulturell og sosioøkonomisk kontekst rundt fenomenet radikaliserings i Europa, og deres funn indikerer at radikaliserings ikke er en reaksjon på politisk undertrykking eller økonomisk deprivasjon på noen enfoldig måte. I stedet argumenterer de for at radikaliserings oppstår som konsekvens av at individer føler seg fremmedgjort i sine samfunn, og forsøker å gjenfinne eller etablere en identitet (Khosrokhavar 2005, 185; Roy 2004, 193). Kepel, Khosrokhavar og Roy hevder i sine studier at radikale ideer synes å appellere også til mennesker som har god økonomi, utdanning og som tilsynelatende er vel integrert, hvor funn indikerer at Europeiske muslimer i mindre grad opplever at de selv har «feilet», men at årsaken til deres marginalisering er et resultat av en fiendtlig vestlig kultur (Roy 2004, 15; Khosrokhavar 2005, 174; Kepel 2004, 250). Petter Nesser beskriver i sin rapport «Jihad in Europe – recruitment for terrorist cells in Europe» at enkeltindivider allikevel abeskriver sosial marginalisering, trakassering av politi og personlige kriser som bakgrunnsfaktorer for voldelig radikaliserings (Nesser 2004).

Innen SMT og nettverksteori jobber forskere med variabler som dynamikk innen sosiale bevegelser, sosiale nettverk og sosial interaksjon for å belyse radikaliserings. Zald og McCarthy definerer en sosial bevegelse slik: «A set of opinions and beliefs in a population, which represents preferences for changing some elements of the social structure and/or reward distribution of a society» (1987). Denne forskningslinjen analyserer mønstre innen sosiale bevegelser og deres interaksjon med ulike aktører, og to forskere som har bidratt innenfor SMT med både empirisk og teoretisk basert innsikt i voldelig radikaliserings i Europa er Quentin Wiktorowicz og Marc Sageman. Begge fokuserer på forklaringsperspektiver innenfor makten små samfunn kan ha på individet, hvor ekstreme grupper skaper en felles verden av mening og former utvikling av identitet, persepsjon og preferanser (Sageman 2004, 158; Wiktorowicz 2004, 16). Wiktorowicz fokuserer på *sosial rammeteori* innen SMT, og undersøker hvordan individer skaper en ramme av mening for seg selv innenfor et kollektiv. En *ramme* betyr her individets verdensbilde, som består av verdier, holdninger, årsakssammenhenger og antagelser om verden (Snow et al. 1986, 464). Suksessen til en sosial bevegelse (gruppe) vil avhenge av hvorvidt bevegelsen klarer å promotere sin versjon

av rammen for virkeligheten, og at denne resonnerer med den oppfatningen potensielle rekrutter sitter med (Crenhaw 1992, 31; Porta 1992a, 31). Borum (2011) hevder at innen moderne SMT perspektiv er enhver organisasjon sin hovedoppgave å overleve, og at vekst er nødvendig for å utvide innflytelse og kapasitet. For å oppnå dette må organisasjoner skape mobiliseringspotensiale, rekrutteringsnettverk, motivasjon for deltagelse og fjerne hindringer for medlemskap. En rekke arbeider har fokus på voldelige grupper og prosessen mot voldelig radikaliserings av individer, som knytter feltet for terrorismestudier til SMT (Della Porta 1995; Tilly 2004; Borum 2011, s. 17; Dalgaard-Nielsen, 2008; Wiktorowicz 2004). Enkelte studier har undersøkt rollen særskilte grupper og settinger kan ha i prosessen med å forme en utvikling i en gitt retning, som miljøer i moskeer for muslimer (Della Porta 2012).

Empiri er ifølge Dalgaard-Nilsen forskning som ikke sorterer under noen spesiell teoretisk retning. Perspektivet tar utgangspunkt i empiri og case-basert tilnærming til problemstillingen for å identifisere relevante faktorer på individnivå som kan forklare tilbøyeligheten for radikaliserings (Dalgaard-Nilsen 2010, McCauley og Mosalenko 2008; Wiktorowicz 2005; Waldmann 2009).

Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) i Norge er med sitt TERRA-prosjekt et av verdens ledende miljøer innen forskning på radikal voldelig islamisme. FFI har jobbet med empiriske studier på temaet siden før 1999, og forskningen har blant annet vært rettet mot å frembringe relevant kunnskap om: hvordan aktørene radikaliseres og rekrutteres, hvordan de opererer og hva som motiverer dem; gruppefremvekst, ideologi, strategi og taktikk. Brynjar Lia og Petter Nesser fra FFI leverer gode innspill til debatten, og gjennom artikkelen «Norske muslimske fremmedkrigere» analyserer Lia og Nesser historiske eksempler på muslimsk fremmedkrigervirksomhet fra Norge. Det fremgår at norsk fremmedkrigervirksomhet har økt og blitt en del av norsk islamistisk aktivisme der kampen ute og aktivismen hjemme fremstår som to sider av samme sak (Lia og Nesser 2014:411).

Sosial-psykologi forklarer menneskelig opptreden som et resultat av et samspill mellom mental tilstand og sosiale situasjoner, og har trekk som kan knyttes opp mot sosiologi³ (Bronfenbrenner 1979, s. 159-162). Gordon Allport definerte sosial-psykologi som «et forsøk på å forstå og forklare hvordan tanker, følelser og opptreden hos individer blir påvirket av faktiske, innbilte eller implisitte tilstedeværelse av andre» (Allport 1954). Sosial-psykologi bringer til studiet av radikaliserings et fokus på gruppedynamikk og konflikt (Ibid). Sosial-psykologiske teorier bidrar til å belyse hvordan sosiale og personlige forhold rundt unge muslimer gjør at noen blir sårbare for påvirkning av radikaliserings ideer (Bronfenbrenner 1979, s. 162-164, Borum, 2011).

Thomas Hegghammer ved FFI har gjennom flere artikler de siste årene pekt på kompleksiteten i vestlige muslimers inntreden i konfliktscenarier. Essensen i Hegghammers budskap er at det er en svært kompleks problemstilling hvor det er umulig å generalisere. Hegghammers argumentasjon peker på en rekke sammensatte årsaksforklaringer som er

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Social_psychology

aktuelle når vi i dag skal forøke å forstå voldelig radikaliserings av unge vestlige muslimer (2013).

Journalisme er i sin natur umiddelbar og mangler ofte fordelen ved å kunne analysere hendelser i historiens etterpåklokskap (Nesser 2006, 17). Men når man ser på moderne fenomener som radikal islamisme og Al Qaida, kan man argumentere for at media, og spesielt undersøkende journalistikk kanskje er en av de beste kilder til kunnskap (Ibid). To relativt like forskningsopplegg er utført i Norge av henholdsvis NRK og etterretningsorganisasjonen Felles Kontraterrorcenter (FKTS) som er en avdeling ved PST. Disse to kartleggingene er utført ut fra andre etiske normer og begrensninger enn akademiske forskere må forholde seg til, særlig når det gjelder personvern og informert samtykke, men siden de er publisert for allmennheten har forskere valgt å benytte seg av innholdet i disse to studiene i sine akademiske studier (Bjørge og Gjelsvik 2015, 132). Funn fra disse studiene er derfor kategorisert som akademisk forskningsmateriale i litteraturen til denne oppgaven.

NRK publiserte som resultat av sitt forskningsopplegg i 2014 en oversikt over 45 fremmedkrigere fra Norge som har reist for å kjempe med al-Qaida eller al-Shabaab. I oversikten har NRK sett på alder, kjønn, etnisk bakgrunn, tilknytning til Norge, utdanning, inntekt, kriminell bakgrunn og om de i dag fortsatt lever⁴. NRK har benyttet sentralt plasserte kilder samt åpne kilder for å finne denne informasjonen. Svakheter ved undersøkelsen er at det er vanskelig å finne tilstrekkelig relevante data om alle individene innen alle kategoriene informasjon, som således svekker reliabiliteten (Bjørge og Gjelsvik 2015; NRK 2014). Forsvarets Kontra Terror Senter (FKTS) publiserte på sin side en rapport i 2014 om norske fremmedkrigere i Syria med fokus på kjennetegn ved kjente fremmedkrigere, samt vurdering av trussel i denne sammenhengen. Rapporten gir mindre fokus på voldelig radikaliserings, men bidrar allikevel som et supplement til regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og tilhørende rutine for varsling av kommuner (2014).

I løpet av de siste fem årene har det også blitt publisert ekstreme mengder informasjon i ulike åpne kilder. Informasjon produsert direkte av individer i målgruppen har potensielt en unik verdi ved å bidra til innsikt i livet til de som har valgt å forlate sine liv i vesten til fordel for religiøs kamp på annet lands territorium. Tilgjengelig finnes intervjuer og artikler fra tradisjonelle massemedia, dokumentariske artikler og filmer, blogger og andre sosiale

⁴ Oversikten viser at 39 av de 45 er menn, 6 er kvinner. En person er mellom 15-17 år, 29 personer er mellom 18-25 år, 9 personer er mellom 26-35 år og 6 personer er mellom 36 og 45 år. 60 % kom til Norge som barn. Mange har somalisk bakgrunn, men det er også flere med kurdisk, algerisk og pakistansk bakgrunn. Minst 33% hadde droppet ut av videregående skole, 31% har fullført videregående skole og resten er ukjent. NRK identifiserte kun en fremmedkriger med høyere utdanning. De fleste hadde lav inntekt og tjente i snitt 84.651 kroner i året før de reiste, og flere hadde ikke inntekt det siste året de var i Norge. 31% er straffedømt, og fem er terrorsiktet. Kartleggingen viser også at ti av fremmedkrigerne er konvertitter, og at av de syv etnisk norske konvertittene hadde ingen fullført videregående skole. Fire av disse er straffedømte, og en er siktet. De fleste har hatt Syria som reisemål, og 12 av de 45 er i dag døde.

medier samt ulike tidsskrifter tilgjengelig på internett hvor enkeltpersoner selv legger ut skriftlige tekster, film og bilder⁵.

1.2 Disposisjon

Etter sammendrag og innledning vil jeg videre i dette kapitlet presentere relevante begrepsavklaringer samt avgrensning av oppgaven.

I oppgavens kapittel to vil jeg presentere et kort historisk overblikk over moderne terrorismes historie, og utvikling av religiøs terrorisme innen Islam (Rapoport 2002). Det historiske bakteppet er relevant fordi det gir en historisk forståelse for og innsikt i hvordan utviklingen på makronivå har påvirkning på individet.

I kapittel tre redegjør jeg for det teoretiske rammeperspektivet for analysen, som er Urie Bronfenbrenners utvidede tverrfaglige sosial-psykologiske utviklingsmodell, første gang publisert i 1979. Bronfenbrenner er en russiskfødt amerikansk professor i utviklingspsykologi, som er mest kjent for denne tverrfaglige modellen. Modellen presenterte opprinnelig fire nivåer eller perspektiver for analyse, og ble senere utvidet på 1990- og 2000-tallet med nye faktorer som øker modellens evne til å operasjonalisere sosiale og psykologiske prosesser bedre i forskningssammenheng.

Kapittel fire presenterer metoden jeg legger til grunn for analysen av datamaterialet, hvilket overordnet er dokumentanalyse.

I hovedkapitlet som er kapittel fem vil jeg analysere sosiale faktorer som antagelsen antyder kan påvirke sårbarheten for voldelig radikaliserings av unge europeiske muslimer på både individ-, gruppe- og samfunnsnivå, innen rammen av Urie Bronfenbrenners sosialpsykologiske forklaringsmodell (1979, 1994, 1995, 1999).

I kapittel seks vil jeg presentere en oppsummering og evaluering av analysen, samt en konklusjon på bakgrunn av analysen. Herunder ønsker jeg å presentere mulige tiltak som kan ha samfunnsmessig verdi i kampen mot voldelig radikaliserings av unge vestlige muslimer og identifisere områder hvor videre forskning kan gi verdi for å øke forståelsen for denne komplekse problemstillingen.

I forbindelse med oppsummering og konklusjon av oppgaven ønsker jeg også å identifisere faktorer som potensielt kan brukes til å innføre virkningsfulle anti-radikaliserings tiltak i de samfunn som per i dag er vertskap for slike prosesser – inkludert vårt eget. Analysen skal bidra til et grunnlag for å utvikle samfunnsmessige tiltak som kan redusere rekrutteringen av fremmedkriger blant ungdommer i Europa generelt og Norge spesielt. I avslutningen av

⁵ Se referanseliste; kilder fra internett

oppgaven vil jeg også identifisere områder hvor forskning ikke dekker, og hvor potensialet for ytterligere forskning ligger i et *samfunnsøkonomisk* perspektiv.

1.3. Begrepsavklaringer

1.3.1 Voldelig radikaliserings

Begrepet «radikal» og «radikaliserings» er omdiskutert, og betyr ulike ting for ulike mennesker⁶. Dalgaard-Nielsen (2010, 798) har forklart begrepet radikaliserings slik;

«en økende beredskap for å forfølge og støtte langtrekkende endringer i samfunnet som er i konflikt med, eller er en direkte trussel mot, den eksisterende orden. Det finnes underkategorier av forskjellige typer radikaliserings; herunder voldelig radikaliserings – en prosess hvor radikale ideer følges av villighet til å direkte støtte eller delta i voldelige handlinger».

Radikaliserings trenger ikke nødvendigvis å være voldelig, og radikale svingninger i et samfunn er en forutsetning for samfunnets utvikling – det er på denne måten vestlige demokratier har utviklet seg gjennom historien. Radikaliserings kan således være en kontekstuell beskrivelse av en prosess som endrer noe fra en eksisterende orden, og over på noe som er annerledes enn den etablerte konsensus (Bjørngo, 2013). EU sin ekspertgruppe på tematikken konkluderte i sin rapport fra 2008 med at radikaliserings er et svært kontekstbundet fenomen, og at globale, sosiologiske og politiske årsaker har like stor betydning som ideologiske og psykologiske⁷. Vilje til å bruke vold er en forutsetning for individets deltagelse i terrorisme, og således er det utviklingen mot *voldelig radikaliserings* oppgaven må fokusere på.

I Norge definerer den sittende regjering voldelig radikaliserings som: «en prosess hvor en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål»⁸. Jeg velger å bruke denne definisjonen på radikaliserings i min oppgave.

1.3.2. Terrorisme

Hva begrepet ” terrorisme ” skal inneholde, er også omdiskutert i forskningslitteraturen. Begrepet er en sosial konstruksjon som beskriver en form for uautorisert vold, og er svært negativt ladet moralsk og verdimeessig. Det er i hovedsak avgrensningene av begrepsdefinisjonen det er uenigheter om (Bjørngo 2012c). Tore Bjørngo har i en årrekke forsket på radikaliserings i bred kontekst, hvilket gir substans til hans ordlyd i definisjonen. Jeg velger derfor i denne oppgaven benytte Tore Bjørngos definisjon av terrorisme:

⁶ Schmid 2004b, 375

⁷ European Commissions Expert Group on Violent Raicalisation, 2008, s7.

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliserings/om-forebyggende-arbeid/hva-er-radikaliserings-og-voldelig-ekstre/id663761/>

Terrorisme er systematisk bruk av vold og ødeleggelse – eller trusler om dette – med sikte på å skape en tilstand av frykt, få oppmerksomhet om en sak, (eventuelt presse noen til å gi etter for visse krav), og å oppnå en virkning også på andre enn det direkte offeret eller målet for voldshandlingen. Formålet er (hovedsakelig) politisk (Bjørøgo 2013d, s. 5).

Begrepet er presentert i oppgaven, fordi det presenteres i kapitlet om historisk utvikling og i enkelte sammenhenger i hovedkapitlet i oppgaven. Voldelig radikaliserings er en forutsetning for at individer eventuelt involverer seg i terrorisme, slik terrorisme defineres. Fokuset i min oppgave konsentrerer seg om prosessen voldelig radikaliserings opp mot fremmedkrigervirksomhet.

1.3.3. Fremmedkriger

En fremmedkriger er en privatperson som av ideologiske eller idealistiske årsaker velger å kjempe i væpnede konflikter utenfor sitt eget land, og uten betaling (Hegghammer 2014, 278). Begrepet brukes om frivillige som har sluttet seg til statlige aktører, for eksempel regjeringsstyrker i en borgerkrig slik tilfellet er i Syria. En fremmedkriger er ikke en leiesoldat som verver seg til krigstjeneste mot betaling. Fremmedkriger er et begrep av nyere dato, selv om fenomenet er gammelt. Tidligere ble individer som gjorde dette kalt «frontkjemper» (Hegghammer 2014).

1.4 Avgrensning av oppgaven

Oppgaven skiller ikke mellom radikaliserings av vestlige muslimer som blir medlem i voldelige islamske terrorgrupper, og vestlige muslimer som forlater hjemlandet for å delta i hellig krig. Etter 2001 ble det gjennomført store endringer i sikkerhetspolitisk og trusselrelatert arbeid, og etablert en generell forståelse for at de to henger sammen og kan behandles som samme kategori trussel. Andre forskere argumenterer for at det er en prinsipiell forskjell mellom de to, og at de må behandles separat (Hegghammer 2010). Oppgaven fokuserer på faktorer i den prosess som fører til aksept for bruk av voldelige virkemidler blant unge vestlige muslimer, og forholder seg ikke til hvilke virkemidler voldelige radikalisererte muslimer velger å benytte seg av.

Oppgaven skiller ikke ut konvertitter som gjennomgår en voldelig radikaliserings som en egen kategori, og til sist vil oppgaven ikke fokusere eksplisitt på problematikken med eventuell trussel fra hjemvendte fremmedkrigere. Begge disse problemstillingene er omfattende, og fortjener et selvstendig fokus.

Oppgaven behandler heller ikke voldelig radikaliserings av muslimer som er født og oppvokst i land og regioner hvor det har vært eller er krig og væpnet konflikt. Jeg anser individer som kommer fra konfliktregionen som berørt av konflikten, og ekskluderer disse fra definisjonen fremmedkrigere.

2. Internasjonal politisk historie og innflytelse på radikal islam

Når vi skal forstå utviklingen av islamistisk terrorisme og religiøs krigføring innen islam, er det vanskelig å legge til rette for dette uten å kjenne til noen historiske forhold. Martha Crenshaw presenterer to rammeelementer for å strukturere årsaksforhold rundt terrorisme, og sier man kan dele årsakene inn i *preconditions* og *precipitants* (1981, 381). Laila Bokhari hevder i en artikkel at man kan dele årsaker til radikaliserings og deltagelse i terrorisme i to hovedkategorier; hhv «*underliggende årsaker*» og «*hendelser*»⁹ (Bokhari 2006, 32), hvilket er i tråd med Crenshaws begreper – oversatt til norsk. Historien er et bakteppe som kan forklare underliggende årsaker til nåtidige forhold, og store hendelser som kan betraktes som definerende for retninger som har blitt valgt. Jeg velger derfor her kort å presentere en historisk bakgrunn for moderne terrorisme, og utviklingen av voldelig radikal islam.

Ifølge Professor David Charles Rapoport¹⁰ kan terrorismens moderne historie i den vestlige verden deles inn i fire «bølger» (waves) (2004). Rapoport beskriver hvordan hver bølge fører til et sett av konsekvenser som påvirker utviklingen av neste bølge siden den «første bølgen» på 1880-tallet, og innen et tiår også kom til Vest-Europa, Balkan og Asia (Rapoport 2004, s. 47). Crenshaw (1981, 379) sier at studiet av terrorisme kan bli organisert rundt tre spørsmål; hvorfor terrorisme oppstår; hvordan prosessen rundt terrorisme fungerer og hva de sosiale og politiske effektene av terrorisme er. Crenshaw formulerer det slik: «terrorism occurs both in the context of violent resistance to the state, as well as in the service of state interests» (Crenshaw 1981, 379).

Utviklingen startet ifølge Rapoport i Russland i perioden 1880-1920 med den anarkistiske bevegelsen som regnes som den første fasen av moderne terrorisme (Rapoport 2004), mens Crenshaw (1981, 380) også tar med den franske revolusjonen i 1789. Rapoport presenterer den anarkistiske bølgen som den første globale internasjonale terroristaktivisme verden ble utsatt for, og deretter fulgte ytterligere tre bølger påfølgende og til dels overlappende. Den anti-kolonialistiske bølgen som oppsto mellom første og andre verdenskrig regnes som den andre fasen (Rapoport, 2004 s. 53). Den venstreradikale bølgen som oppsto på 60- og 70-tallet gjennom student- og andre protestbevegelser betegnes som den tredje fasen, hvor i noen land deler av den venstreradikale bevegelsen ble voldelig, som for eksempel «Rote Arme Fraction» i Tyskland og de røde brigadene i Italia. Den fjerde fasen omhandler terrorisme der religion og islam står sentralt, herunder konfliktene i Midtøsten (Rapoport 2004)¹¹. Ingen årsaksanalyse av terrorismeutviklingen kan henges kun på en nasjon eller stat,

⁹ Bokhari, 2006 (FFI), S. 32.

¹⁰ David Charles Rapoport er Professor Emeritus og ekspert på terrorisme ved Universitetet i California, og han har forsket på terrorisme siden 1989.

¹¹ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) Rapport 2016, s. 11

hver situasjon har årsakssammenhenger med transnasjonale dimensjoner hvilket kompliserer analysen (Crenshaw 1981, 381). Som handlemåte er terrorisme en attraktiv strategi for små organisasjoner med divergerende ideologisk overbevisning som ønsker å tiltrekke seg oppmerksomhet for saken, provosere myndigheter, skremme motstandere, appellere til sympati, imponere et publikum eller promotere etterlevelse av troende – terrorister oppfatter at de ikke har noe valg (Ibid, 396). Rapoport beskriver hvordan en ny islamsk æra startet i 1979 med et nytt hundreår i den islamske kalenderen, Sovjets invasjon av Afghanistan og med revolusjonen i Iran. Ayatollah Khomeini uttalte at «det er ingen grenser i Islam», og revolusjonen i Iran endret forholdet mellom alle muslimer så vel som mellom Islam og resten av verden for fremtiden. Khomeini etablerte et nytt kallenavn på USA blant verdens muslimer: «The great Satan»¹²(Rapoport 2004). Terrorgrupper har i sin intense forpliktelse kombinert med separasjon fra verden utenfor og intoleranse for intern uenighet likhetstrekk med religiøse sekter (Crenshaw 1981, 393).

Som for å understreke det ovenstående avstedkom den sovjetiske invasjonen i Afghanistan i 1979 en motstandskamp som ganske umiddelbart ble omtalt som en hellig krig – Jihad – og førte til muslimsk oppstandelse i hele regionen (Brown 2008). Konflikten tiltrakk seg muslimer fra alle deler av verden som ville kjempe for Allah, fremmedkrigere som kalte seg mujahedin – hellige krigere (Hegghammer 2011; Hegghammer 2013). Kampen mot Sovjet i Afghanistan ble også underhånden en arena og et skalkeskjul for en reell internasjonal konflikt mellom øst og vest, mens den kalde krigen på politisk og diplomatisk nivå mellom sovjetisk og vestlige interesser forble ikke-voldelig. Dermed fikk krigen i Afghanistan bred økonomisk og materiell støtte fra vestlige myndigheter i USA og Europa i denne perioden (Hegghammer 2011).

Etter Sovjetunionens uttrekning av Afghanistan i 1989 og Sovjetunionens fall ble land med en stor andel muslimske innbyggere som tidligere var en del av Sovjetunionen, en viktig ny arena for islamistiske krigere (Hegghammer 2011). Afghanske krigsveteraner ble deltagere i de nye konfliktene som oppsto i kjølvannet av delingen og bidro til nye konflikter med et religiøst tilsnitt (Rapoport 2004, Brown 2002). Konturene av en konflikt mellom Vesten og Islam startet å forme seg i løpet av 90-tallet (Brown 2002).

En signifikant forskjell på konflikter med religiøst tilsnitt etter Sovjetunionens fall på 90-tallet og dagens religiøse konflikter, er at i de førstnevnte var målet å skape en sekulær stat. I dagens religiøst baserte konflikter argumenterer den religiøse retorikken for hellig krig, og for at Islam rettferdiggjør kampen for målsetningen om en egen stat, Kalifatet¹³ (den islamske staten) og Den muslimske Umma¹⁴ (det muslimske fellesskapet). Rapoport beskriver fenomenet på en interessant måte i sin tekst fra 2004, selv om dette er mer en betraktning enn en definisjon per se. Han skriver: «Terror was violence beyond the moral conventions used to regulate violence; it was the rules of war, and punishment. The Former

¹² <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/09/great-satan-150920072643884.html>

¹³ <https://snl.no/kalifat>

¹⁴ <https://no.wikipedia.org/wiki/Umma>

distinguishes combattants from non-combattants, the latter separates the guilty from the innocent»¹⁵¹⁶ (Rapoport, 2004: 51).

2.1 Post 9/11 – en ny æra

Al Qaeda¹⁷ så på USA som en hovedfiende umiddelbart etter at Sovjet var bekjempet i Afghanistan, og deres mål var i utgangspunktet at USA skulle trekke ut alle militære styrker fra Midtøsten (Rapoport 2004, Brown 2002). Til tross for et økende antall terrorangrep mot amerikanske mål, i 1993 også for første gang også på amerikansk jord mot World Trade Center – førte ingenting til at USA trakk seg ut av sine interesseområder (Rapoport 2004). I 1998 gjengjeldte amerikanske styrker også for første gang et angrep ved å retaliere mot et ikke-statlig mål – mot Al Qaeda i Afrika¹⁸. Journalist og forfatter Peter Bergen ved CNN reflekterer over dette angrepets uforutsette konsekvenser på denne måten: «The attack, however, had a major unintended consequence: They turned bin Laden from a marginal figure in the Muslim world to a global celebrity» (Bergen 2001). Peter Bergen med flere var for øvrig den første journalisten som produserte et tv-sendt intervju med Osama bin Laden i 1997, hvor bin Laden for første gang offentlig proklamerte krig mot USA overfor et vestlig publikum¹⁹.

11. september 2001 endret rammefaktorene for internasjonal sikkerhetspolitikk og krigføring for fremtiden. I årene etter 11. september 2001 ble det kjent at også en rekke skandinaver, hovedsakelig fra Sverige og Danmark, ble fremmedkrigere knyttet opp mot globale terrororganisasjoner som Al-Qaida og Al-Nusra, men også mot regionale voldelige islamistiske grupper (Taarnby Jensen 2006, Cifullo, Cozzens og Ranstorp 2010).

Bombingen i London i 2005²⁰ førte til at begrepet «voldelig radikaliserings» ble en del av den politiske diskurs og kom på agendaen i Europa. Politikere og myndigheter ble videre klar over at terrorisme ikke bare kom «utenifra» - men at terrorister også ble klekket ut innenfor eget lands grenser (Bakker 2006, 4; Gjelsvik 2015). Dette førte til at begrepet «home-grown terrorists» ble tatt opp i dagligtalen (Precht 2007), og fokus på radikaliserings av egne innbyggere ble en del av det innenrikspolitiske fokuset på ivaretagelse av samfunnssikkerhet. Sikkerhetstjenester identifiserte enkeltpersoner og grupper som organiserte seg, og reiste som fremmedkrigere for å slåss i «den hellige krigen» på andre nasjoners territorium for Islam og Allah (Lia og Nesser 2014). Etter utbruddet av Syriakrigen i 2011 og fremveksten av Profetens Ummah²¹ i Norge i 2012, har det også vært en mangedobling av antallet

¹⁵ Rapoports terminologi med «de skyldige» og «de uskyldige» fra 2004 gir mening i dagens radikale muslimske retorikk som legges til grunn for og rettferdiggjør hellig krig og volden mot «de vantro».

¹⁶ Den samme kompromissløse retorikken finner vi interessant nok også på vestlig side, ledet an av President George Bush som lanserte begrepet «the axis of evil»: <https://www.youtube.com/watch?v=btkJhAM7hZw>

¹⁷ https://www.washingtonpost.com/opinions/a-new-definition-for-al-qaeda/2014/01/31/31283002-83a7-11e3-9dd4-e7278db80d86_story.html

¹⁸ <http://edition.cnn.com/2013/10/06/world/africa/africa-embassy-bombings-fast-facts/>

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=dqQwnqjA-6w>

²⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/7_July_2005_London_bombings

²¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Profetens_Ummah

nordmenn som også ifølge rapportering har reist for å kjempe hellig krig (Lia og Nesser 2014; Kristoffersen og Svendsen, 2014).

Rapoport sin historiske oppsummering presenterer en dominoinspirert konsekvensanalyse på samfunnsnivå som bakteppe for dagens utvikling av islamistisk terrorisme og vestlige muslimers åpning for radikale ideer (2004). Sårbarheten for radikaliserings kan ifølge Rapoport delvis analyseres som en kollektiv respons på tidligere hendelser på samfunnsnivå, og setter voldelig radikaliserings inn i både mikro- og makroperspektiv hvilket kan bidra til å belyse voldelig radikaliserings av unge muslimer i Europa (2004). Crenshaw stiller videre to fundamentale spørsmål til hvorfor et individ tar det første steget inn i et terror-basert miljø (1981, 396). Det første er; hvorfor bli med? Mange individer er potensielle terrorister, men få tar det avgjørende skrittet. Det andre er; Hva er de psykiske mekanismene i gruppemiljøet som gjør at «medlemskapet» fortsetter? Terrorismen er et resultat av en gradvis vekst av forpliktelse internt og motstand eksternt – det siste en utvikling som avhenger av myndighetenes eller motstandernes handlemåte (ibid). Først vil jeg undersøke hvem som reiser som fremmedkrigere fra Europa i dag.

2.2 Hvem drar som fremmedkrigere fra vesten i dag?

Ifølge ulike kilder som opererer med litt varierende tall er det per i dag mellom 10.000 og 27.000²² fremmedkrigere i Syria og omkringliggende områder (Lia og Nesser 2014). I desember 2013 var tallet på fremmedkrigere i Syria anslått til ca 5000 personer, og et halvt år etter var dette tallet doblet og anslått til 10 000 personer. Mellom 2000-3000 av disse kommer fra Europa (Hegghammer 2013vb, Alsen 2014). Ifølge en rapport fra tenketanken The Soufan Group er snittalderen på fremmedkrigerne 18-29 år, selv om enkeltindivider finnes helt ned i 15-17 års alder. Nesten alle er menn, selv om også vestlige kvinner er rapportert å delta i noen grad²³. De fleste har ingen militær trening eller kamperfaring fra tidligere. I gjennomsnitt er 6 % fremmedkrigere fra vestlige land konvertitter, hvilket utgjør ca. 360 personer. En god del er også andre eller tredje generasjons innvandrere i landet de bor i, mens svært få av fremmedkrigerne har noen tidligere relasjon til Syria som sådan (Soufan Group 2014).

I europeisk sammenheng har muslimsk fremmedkrigervirksomhet økt gradvis siden 1990-tallet (Lia og Nesser, 2014). Europeiske muslimer har reist til land som Afghanistan, Pakistan, Algerie, Bosnia, Somalia, Irak, Libya, Mali og Syria for å delta i islamistiske opprørsbevegelser, ofte i kamp mot utenlandsk okkupasjon (Hegghammer 2010). Det finnes dog få sikre tall på hvor mange som har reist fra Europa for å kjempe i hellig krig i konfliktsoner, og estimatene varierer (Hegghammer 2013a). Relativt sett er det et høyt antall fremmedkrigere som har reist fra Norge i forhold til mange andre europeiske land (Alsen 2014). De fleste av disse er også unge menn, mange er født i Norge og har ingen eller liten tilknytning til Syria, og de fleste ser ut til å komme fra østlandsområdet (Lia og Nesser 2014).

²² http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate_FINAL.pdf

²³ Jeg diskuterer radikaliserings av kvinner i et eget underkapittel senere i oppgaven.

De fleste kjennetegnes av at de har lavere eller ingen utdanning og løs tilknytning til arbeidslivet, samt at flere har forbindelse til kriminelle miljøer (PST, 2014). Familiebakgrunnen synes å være veldig forskjellig, men sosiale problemer og fremmedgjøring synes å være overrepresentert i forhold til befolkningen for øvrig (Lia og Nesser 2014). En betydelig andel er konvertitter, mens en liten andel er kvinner. Det er stor geografisk spredning på opprinnelseslandene individene kommer fra, men et fellestrekk synes å være at fremmedkrigerne kjenner hverandre og at de har knyttet bånd før de reiste til Syria (Lia og Nesser 2014).

Analysen av mekanismer og årsaksforhold til voldelig radikaliserings av muslimske individer i vesten behandles nøye i kapittel fem. Videre i kapittel tre skal jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven.

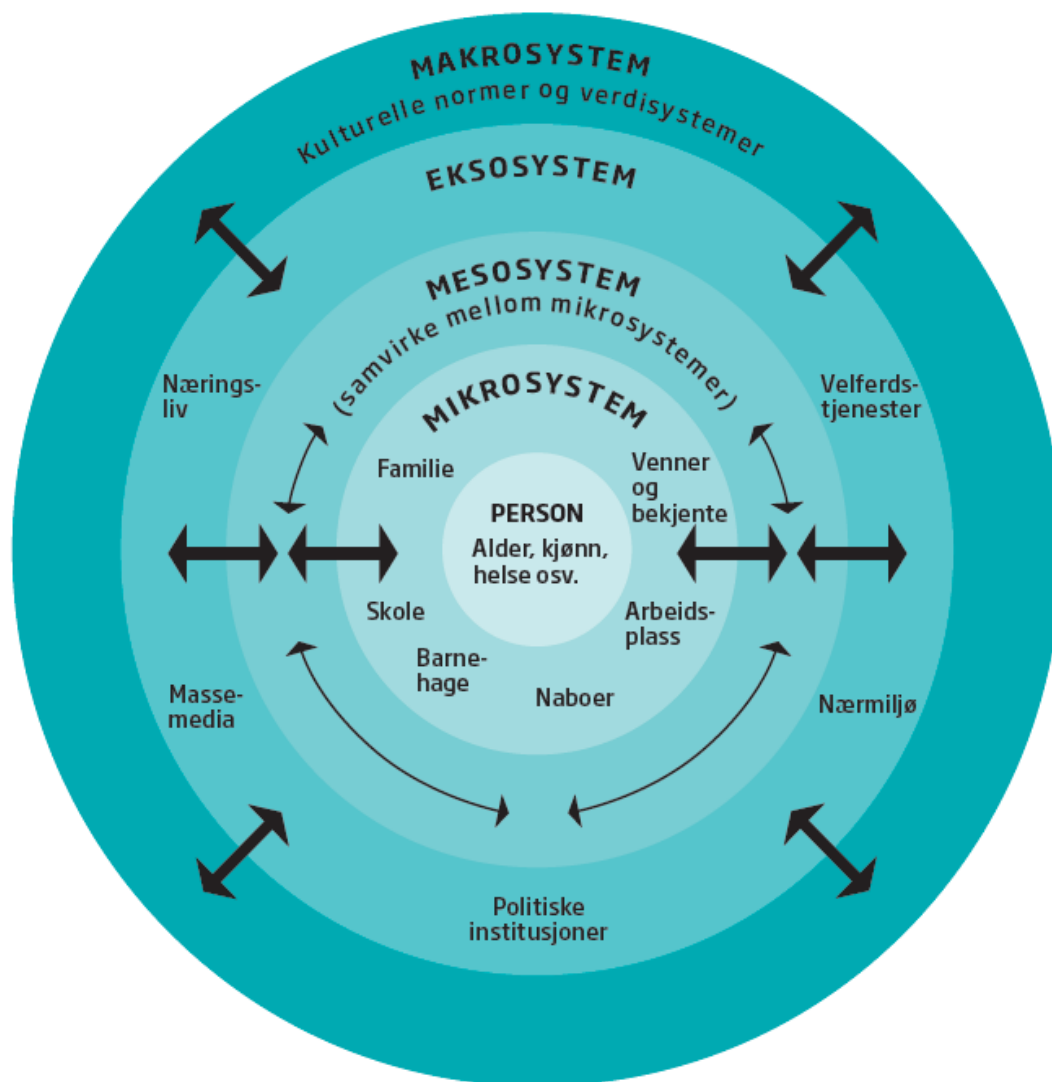
3. Teoretisk rammeverk

Any useful framework must be able to integrate mechanisms at micro (individual) and macro (societal/cultural) levels. It must account for the fact that "one size does not fit all" when it comes to creating a violent extremist. (Borum 2011).

Som teoretisk rammeverk for å undersøke problemstillingen, har jeg valgt Urie Bronfenbrenners utvidede sosialpsykologiske modell. Urie Bronfenbrenner har vært en av de mest refererte og synlige utviklingspsykologer som jobber med samfunnsmessige forklaringsmodeller i USA med en tverrfaglig tilnærming til forståelsen av menneskelig utvikling. I sitt hovedverk «The ecology of human development. Experiments by nature and design» (1979) tilbyr Bronfenbrenner en systematisk firedelt tilnærming til påvirkningsfaktorer i et oppvekstmiljø og sosialt samfunn som grunnlag for en helhetsmodell hvor han beskriver verden som en serie sammenhengende nivåer eller systemer hvor den ene utgjør kjernen i den andre²⁴. Bronfenbrenners nivåer eller perspektiver har fått betegnelsene mikro-, meso-, ekso- og makronivåer (systemer). Bronfenbrenners teori fra 1979 ble videreutviklet til en modell på 1980-tallet, og også utvidet med nye perspektiver ut over på 1990-tallet og var i konstant utvikling frem til Bronfenbrenners død i 2005, og gir mulighet for en kompleks analyse på både individ- gruppe- og samfunnsnivå.

Originalmodellen legger til rette for å illustrere hvordan ulike perspektiver griper inn i hverandre på tvers av fire nivåer, og kan bidra til en strukturering av komplekse sammenhenger og mekanismer når vi skal forstå voldelig radikaliserings (Bronfenbrenner 1979, Della Porta 2012, s.7). Modellen er illustrert i tabell 1), med konsentriske sirkler som hver inneholder et definisjonsmessig nivå som analytisk rammefaktor. Den utvidede modellen inkluderte perspektivene *prosess, person, kontekst og tid* (PPCT) i analysen, og utvidelsen av modellen gir et bedre operasjonelt redskap til å benytte modellen i forskningsarbeid (Bronfenbrenner 1994, 1995, 1999). Den utvidede modellen ble i hovedsak utviklet på 1990-tallet og innfører progressivt mer komplekse interaksjoner mellom det utviklende mennesket og dets omgivelser med interaksjon mellom *prosess, person, kontekst og tid* – forkortet PPCT (ibid). Den utvidede modellen er bedre tilpasset behov for operasjonalisering ved vitenskapelige undersøkelser (Bronfenbrenner, Morris, Damon & Lerner 1998, 993–1023).

²⁴ Bronfenbrenner, 1979, side 158

Modell 1: Urie Bronfenbrenners opprinnelige utviklings-økologiske modell presentert i en konsentrisk sirkel. Individet som står i sentrum, og modellen illustrerer hvordan individet utvikles i miljøene rundt representert ved fire nivåer.

Bronfenbrenners originalmodell ser på mennesket som en dynamisk organisme, hvor de ulike komponenter presenterer en systematisk firedelt modell som illustrert over, hvor individer på hvert nivå samt mellom nivåene påvirker hverandre gjensidig i samhandlings og støttemønstre – men også i spennings- og motsetningsmønstre i hele bredden mellom makro- og mikronivået (1979).

3.1.1 Elementer på mikronivået.

Den innerste delen som direkte omslutter individet kaller han mikronivået eller mikrosystemet – en situasjon hvor to eller flere personer møtes fysisk. Dette er arenaer hvor vi samhandler direkte med andre, hvilket har sterkest innvirkning på vår utvikling som individer, det er der vi utvikler vår identitet og personlighet, våre verdier og sosial

rolleforståelse. Medlemmene i hvert mikrosystem har ulike aktiviteter, ulike sosiale relasjoner og ulike roller som de går ut og inn av. Følelsesklimaet er viktig på mikronivå, og grad av positivitet, aksept, intellektuell stimulans, respekt med videre påvirker individet direkte. Videre fungerer de ulike mikrosettingene som filtre for påvirkninger utenfra, og individets følelser for mikrosystemet vil påvirke filtereffektens innflytelse både i styrke og retning. Eksempler på mikrosystemer er familie, barnehage, skole, arbeidsplass, idrettslag og så videre – arenaer hvor en definert gruppe mennesker jevnlig møtes og samhandler personlig. Basert på Bronfenbrenners modell forventer jeg i analysen å finne tendenser til at det er en sammenheng mellom identitet og holdninger, og relasjoner på mikronivå. Store konfliktmønstre mellom individ og mikrosystem kan medføre at individer kan føle seg fremmedgjort, og potensielt søker etter anerkjennelse og mening et annet sted, for eksempel i en politisk eller religiøs gruppe.

3.1.2 Elementer på mesonivå

Mesonivået er forholdet mellom to eller flere mikrosystemer hvor individer aktivt deltar. Dette er nettverk av mikrosystemer som individet pendler mellom og innehar forskjellige roller (1979:162). Bronfenbrenner legger stor vekt på mesonivået som en ressurs, og hevder at menneskers utvikling påvirkes positivt dersom de ulike mikrosystemene trekker i samme retning på mesonivå. Motsatt kan mikrosystemer som gir motstridende signaler og har inkompatible normer og regler gi en konfliktfremmende effekt, krysspress og lojalitetskonflikter. For å unngå negative konsekvenser fordrer det kommunikasjon og åpenhet mellom ulike mikrosystemer hvor spesielt barn og unge er til stede, hevder Bronfenbrenner. Et eksempel kan være dersom spesielle religiøse verdier gjelder i familien, mens sekulære verdier er styrende på skolen. Forholdet mellom mikronettverkene er viktig for å sørge for at relasjoner på mesonivå er positive for individets utvikling i stedet for å være en kilde til konflikt og identitetsproblemer. Lennart Svedheim viser i en studie fra 1991 at 11 år gamle gutter som pendlet mellom splittede nettverksgrupper, mikrosystemer med manglende kommunikasjon, viste risikoatferd og tilpasningsproblemer (Svedheim 1991). I mesoperspektivet forventer jeg å finne at mennesker som har opplevd stor grad av konflikt, krysspress og tilpasningsproblemer har større sannsynlighet for å være sårbar for tilnærming fra radikale grupper.

3.1.3 Elementer på ekso-nivå

Ekso-nivået refererer til at hendelser skjer og beslutninger fattes i et miljø hvor individet ikke deltar selv, men hvor hendelsene indirekte har konsekvenser for individet. Dette kan være at en far oppfatter og tilpasser seg sosiale normer i miljøet i moskeen, og på bakgrunn av dette iverksetter regler for familiens øvrige medlemmer. I forlengelsen av dette kan fars regler gi konsekvenser for de andre familiemedlemmene, samt deres individuelle roller i miljøer utenfor familien som skole, fritid og sosialt nettverk, eller arbeidsplass. Eksonivået kan også innbefatte hendelser på strukturelt eller politisk nivå, som refereres i nyheter og medier for øvrig – og som får konsekvenser som for eksempel følelsesmessige reaksjoner hos individer som ikke er direkte involvert. I eksoperspektiv forventer jeg at analysen vil vise at hendelser utenfor en persons egen primærkrets kan gi konsekvenser for individets utvikling.

3.1.4 Elementer på makronivå

Bronfenbrenners makronivå omfatter politisk system, verdier, ritualer, tradisjoner, klassestrukturer, økonomiske forhold, ideologier etc. på samfunnsnivå som eksisterer i en nasjon eller kultur. Elementer fra makrosystemet påvirker de mindre systemene, og preger alle aspekter av vår samhandling i og mellom de ulike nivåer. De formelle strukturelle faktorene skaper også uformelle strukturelle faktorer som påvirker medlemmene av et samfunn ned på individnivå. Dette kan binde det hele sammen – eller skape spenninger. De formelle strukturene kan føre til utvikling av holdninger, forventninger, fordommer og forutinntatthet til spesielle grupper eller miljøer. Dette kan være forventninger knyttet til mennesker i en spesiell religion, politisk retning eller geografisk tilhørighet. Negative uformelle strukturer kan føre til rasisme, generalisering, polarisering og kommunikasjonssvikt dersom samfunnet ikke er observant. På makronivå forventer jeg at analysen vil vise at forhold på samfunnsnivå nasjonalt og internasjonalt kan ha direkte innflytelse på en persons radikaliseringsprosess.

3.1.5 Den utvidede modell - Prosess, Person, Kontekst, Tid

Den utvidede modellen beskriver at systematisk påvirkning over tid i et gitt miljø (mikro, meso, ekso, makro) er nødvendig for at utvikling skal forekomme – og vil påvirke utviklingen (Bronfenbrenner, Morris, Damon & Lerner 1998, 993–1023). Her lanserer Bronfenbrenner begrepene det gjensidig relaterte forholdet mellom de fire elementene *prosess, person, kontekst og tid* (PPCT). Den utvidede modellen lanserer begrepet *proximal processes* som nøkkelfaktorer i det *utviklende* mennesket (Bronfenbrenner 1994, 1995, 1999). *Proximal processes* kan oversettes til varig systematisk interaksjon i umiddelbare miljøer som påvirker individets utviklingsprosess, en betegnelse for den prosess som skjer gjennom påvirkning av PPCT på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

3.1.6 Kritikk av Bronfenbrenners modell

Den viktigste kritikken mot Bronfenbrenners modell baserer seg på at det er vanskelig å teste teori og modell empirisk, og bredden på teorien gjøre det vanskelig å presist inn på ulike nivåer i modellen (Tudge, Mookrova, Karnik & Hatfield 2011). Modellen krever også et svært bredt datagrunnlag for å kunne gi presise forklaringer på utviklingstendenser, og det er vanskelig å registrere dynamikken i perspektivene på en kvalitativt god nok måte. Små variabler kan gi endring i et helt system, og modellen tar ikke høyde for spenningen mellom kontroll og selvrealisering i forholdet barn – voksne; barn kan også påvirke kultur (ibid). I tillegg hevder kritikere at modellen gir for lite oppmerksomhet til biologiske og kognitive faktorer i barn og menneskers utvikling, og modellen adresserer ikke utviklingsmessige steg som har fokus i teorier som hos Piaget og Erikson. Bronfenbrenner var selv klar over svakhetene i sin opprinnelige modell, og jobbet med videreutvikling av modellen helt frem til 2005b (ibid).

3.1.6 Oppsummering av teoretisk perspektiv

Oppgaven tar utgangspunkt i en antagelse om at forhold innen prosesser på individ-, gruppe- og samfunnsnivå har innvirkning på radikaliseringsprosesser av unge vestlige muslimer.

Urie Bronfenbrenner jobbet med utvikling av sin sosial-psykologiske utviklingsmodell i en periode på 35 år, og modellen har kontinuerlig vært i endring for å bli et bedre redskap for forskning. Jeg velger hovedsakelig å benytte Bronfenbrenners originalmodell fordi den presenterer en oversiktlig firedekkende struktur med relevante rammer for analyse av faktorer problemstillingen med radikaliseringsprosesser vil innbefatte.

Jeg vil analysere og forklare relevante mekanismer for radikaliseringsprosesser basert på den forskning og informasjon som foreligger, og i oppgavens analysedel vil elementer fra PPCT (prosess, person, kontekst og tid) i varierende grad implementeres som parametere på bakgrunn av empirien som ligger til grunn fra forsknings-, data- og informasjonsgrunnlaget. Elementene vil inngå som en del av analysen av på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

4. Metode

For å undersøke antagelsen om at perspektiver rundt forhold innen sosiale strukturer på individ- gruppe og samfunnsnivå har innvirkning på disposisjonen for radikaliserings av unge vestlige muslimer vil jeg benytte dokumentanalyse som metode. Målsetningen er å forstå og forklare noe om hvilke mekanismer som trer i kraft, og hvordan, og utlede operasjonelle hypoteser som kan bidra til anti-radikaliseringarbeid og forståelse.

Basert på utvalgt tilgjengelig litteratur er datagrunnlaget hentet fra bøker, fagartikler og rapporter hovedsakelig produsert i perioden tidlig 2000-tall og frem til i dag, med noen unntak for tidligere arbeider. Det meste av faglitteraturen er tilgjengelig fra internett, da de fleste forskningsinstitusjoner publiserer forskningsresultater og rapporter elektronisk. Jeg har også funnet relevante litteraturhenvisninger i nye litteraturlister etter hvert som arbeidet med oppgaven har skredet frem. Jeg har bestrebet å ha et kritisk blikk på forskningslitteraturen jeg benytter i oppgaven, og har forsøkt å fokusere på publiserte produkter fra anerkjente akademiske forskere og institusjoner på bakgrunn av fagfelt og fokus, kvalitet og anerkjennelse, samt relevans for oppgavens problemstilling. En del av informasjonen er også hentet fra fagartikler publisert i tenketanker som arbeider med voldelig radikaliserings.

Empiriske studier av radikaliserings generelt, og radikaliserings av vestlige muslimer spesielt støtter på en rekke utfordringer når det gjelder tilgang på data og informasjon. Primærdata er mangelfull, radikale miljøer er generelt lukket og det er vanskelig å få individer til å prate åpent om interne forhold. Konservativ muslimske miljøer er i utgangspunktet en relativt vanskelig tilgjengelig samfunnsgruppe for vestlige. Muslimer i Europa er i utgangspunktet en minoritet, hvilket fører til utvalgsproblemer. Gruppen som skal studeres er i tillegg «en minoritet i en minoritet»; en svært marginal gruppe som det er vanskelig å få innpass i eller informasjon om. Ofte krever den radikale aktiviteten stor sikkerhetsbevissthet, fordi holdningene og aktiviteten ikke støttes av nasjonalstaten, lovverk eller samfunnsnormer. Informasjon fra etterretnings- og sikkerhetstjenestene er begrenset, og empiriske studier har også svakheter på grunn av lite datagrunnlag og manglende kontrollgrupper.

Forskere som jobber med terrorisme og radikaliserings av vestlige muslimer påpeker i forskningsrapporter at deres datagrunnlag generelt har svakheter på grunn av dette, og det eksisterende empiriske kildemateriale er derfor også et datagrunnlag med rom for feilslutninger. Tilgang på informasjon om miljøer og individer som er bekreftet å ha en radikal holdning med voldelig tilsnitt er vanskelig.

Jeg har valgt å supplere dokumentene med tilgjengelige data fra åpne kilder slik som filmer, propagandamateriell, dokumentarer med videre. Blant informasjonskildene jeg har benyttet ut over akademiske forskningsarbeider finnes produkter på sosiale medieplattformer, youtube-filmer produsert og presentert av selvutnevnte hellige krigere, amatørproduserte

og profesjonelle dokumentarfilmer, propagandamateriale publisert av ulike mediekanaler med ulike sympatier. Denne type informasjon er umiddelbart tilgjengelig, direkte og personlig, men enveis og avstandslevert, ofte med en annen intensjon enn å skulle benyttes i et forskningsarbeid. Det medfører krav om en sterk bevissthet i forhold til kildekritikk når slik informasjon benyttes i et akademisk produkt som en masteroppgave. Videre er det en utfordring å operasjonalisere informasjon inn i en problemstilling av denne kategorien, da informasjonen er publisert med en annen hensikt enn å bidra til en forskningsoppgave – som igjen krever en utvidet bevissthet fra forfatterens side.

Til tross for identifiserte svakheter i forskningsmaterialet, vil bredden av det empiriske forskningsbaserte grunnlagsmateriale kombinert med utstrakt bruk av andre kilder i sum allikevel kunne bidra til økt innsikt i relevante faktorer og mekanismer for radikaliserings av unge vestlige muslimer innenfor problemstillingen. Videre potensielt bidra til et grunnlag for utvikling av samfunnsmessige anti-radikaliseringstiltak.

5. Empiri og analyse

Innledningsvis minner jeg om problemstillingen for oppgaven, som lyder: *Hva kan vi lære fra Bronfenbrenners tverrfaglige sosial-psykologiske utviklingsmodell om voldelig radikaliserings av unge vestlige muslimer i dag?*

Quintan Wiktorowicz (2004) er en amerikansk forsker som argumenterer for at det må foreligge enkelte sosial-psykologiske forhold hos individet i riktig rekkefølge for at voldelig radikaliserings skal kunne finne sted, og presenterer dette som forutsetninger. Det første er en *kognitiv åpning*, individet må være mottagelige for nye ideer og verdensanskuelser. Det andre er en *søken etter mening* gjennom en religiøs ideologi. For det tredje må det foreligge en *referanseramme rundt ideene* til den radikale gruppen som gir mening for individet og som tiltrekker seg individets interesse. Til sist må det ifølge Wiktorowicz foreligge en *grad av sosialisering*, hvor individet opplever religiøse aktiviteter som fasiliteter identitetsbygging, indoktrinering og verdiendringer (Wiktorowicz 2004). Hvorvidt det er støtte for denne oppfatningen vil analysen videre vise, som her presenteres i en tredelt struktur med individnivået som første perspektiv.

5.1 Radikalisering på individnivå

Bronfenbrenner beskriver at utviklingen av individets personlighet og identitet formes på bakgrunn av et sett variabler, som kjønn, helse, etnisitet og kulturell tilhørighet, oppvekstvilkår og sosiale forhold og personlighetstrekk²⁵. Disse faktorene kan problematiseres på individnivå både gjennom empiriske studier og teoretiske perspektiver innen ulike fagområder som sosiologi og psykologi. Bronfenbrenners (1979) modell tar utgangspunkt i individet i sentrum, og jeg vil innledningsvis knytte betraktninger fra forskning på faktorene psykisk og helse kjønn til problemstillingen.

Forskning på psykisk helse finner med noen unntak²⁶ at det ikke er belegg for å hevde at voldelige ekstremister har større grad av psykisk uhelse enn resten av befolkningen (Dalgaard-Nilsen, 2010; LaFree & Ackerman, 2009; Leistedt, 2013; Schmid, 2013; Sageman, 2004). Snarere indikerer funn det motsatte; at voldelige ekstremistiske grupper har behov for personell som er ressurssterke, rasjonelle og oppegående – for å kunne fungere på en konstruktiv og sikkerhetsmessig forsvarlig måte (Horgan 2003, 7; Borum 2004, 3; Crenshaw 1986, 13; Sprinzak 1998, 11). Forskere har således gått fra å lete etter psykologiske avvik, til å se på normale psykologiske prosesser som holdninger, humør, tilbøyelighet og intensjoner som bakgrunn for radikaliserings (Borum, 2014). Kognitiv dissonans er et fenomen innenfor normale psykologiske prosesser som ikke nødvendigvis er årsaken til radikaliserings, men en faktor som kan føre til *kognitiv åpning* (Wiktorowicz 2004). Kognitiv dissonans refererer til det

²⁵ Se figur 1: Modell

²⁶ Unntakene gjelder forskning på psykisk helse og såkalt «lone wolf»-terrorister, hvor enkelte studier har vist en korrelasjon mellom psykisk uhelse og radikaliserings (Sageman 2004)

mentale ubehaget man opplever når ytre opptreden ikke henger sammen med indre holdninger eller overbevisning (Festinger, 1957). Det kan således være nyttig å se på i hvilken grad fenomenet kognitiv dissonans i mikro- og mesoperspektiv kan ha sammenheng med voldelig radikaliserings, hvilket diskuteres under kapitlet om gruppenivå.

Forskning viser videre at det er flest menn som radikaliseres til voldelige islamistgrupper, men også et lite antall kvinner deltar – deriblant flere fra Norge (Alsen 2014, Hegghammer 2014, 281)²⁷. Det finnes utforsket informasjon i åpne kilder, media og i sosiale medier om kvinner som radikaliseres, og det antas at norske kvinner har reist sammen med ektemenn eller kjærester (Lia og Nesser 2014).

Fra et vestlig synspunkt fremstår radikal islam kvinneundertrykkende, og således også som paradoksalt at kvinner er tilhengere av IS. Talløse avisartikler og mediereportasjer viser hvordan kvinner ikke har noen plass i det offentlige rom i konservativ islam, reportasjer fra IS-erklærte kalifatområder i Syria viser tildekte kvinner som ikke kan gå alene ute, samt andre regulerende forhold²⁸. Allikevel hevder enkelte muslimske kvinner et motsatt standpunkt, og opplever å delta i hellig krig som kvinnefrigjørende til tross for det konservative kvinnesynet i radikal Islam²⁹. Reisen som fremmedkriger fremstår som et opprør fra patriarkatet og familieautoriteter, og reisen muliggjør samboerskap og ulovlig kjærlighet som kanskje ville være umulig på hjemstedet (Lia og Nesser 2014, 411). Yasmin Mulbous, en kvinne som tidligere har vært medlem i en radikal og voldelig islamistisk gruppe i England sier i dokumentarfilmen til Deeyah Khan at hun opplevde engasjementet og medlemskapet i denne gruppen som frigjørende, hvor hun ble sett og kunne være med på å forme historien. «Vår synlighet ble veldig mektig på den tiden», sier Yasmin³⁰. Dette indikerer at strenge patriarkalske miljøer, stor grad av sosial kontroll og regulering av kvinners liv i muslimske miljøer faktisk kan fremme motivasjonen for voldelig radikaliserings som et kvinneopprør mot det patriarkalske muslimske miljøet (Khan, 2014). I Sverige har det nylig vært fokus på utviklingen av et slags parallellsamfunn i enkelte byer³¹, i Norge forteller noen muslimske kvinner at de i Oslo lever under en annen sosial kontroll og normsett enn vestlige sekulære kvinner gjør³². I tradisjonelle muslimske samfunn regulerer normer i familie og slekt kvinners liv på mikro- og eksonivå i større grad enn i vestlige sekulære samfunn, og kvinner i muslimske miljøer i vesten opplever trolig noen grad å måtte forholde seg til de tradisjonelle kulturelle kodene³³.

²⁷ <http://www.nrk.no/norge/kvinnene-som-ble-radikalisert-og-reiste-1.12219865>

²⁸ <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-in-mosul-iraq-caliphate-brutal-metal-instrument-used-to-clip-womens-flesh-a6893876.html>

²⁹ Se fornote 29

³⁰ <https://tv.nrk.no/program/KMTE30000614/jihad-hellige-krigere#>

³¹ <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Svenske-boligparadiser-ble-forvandlet-til-festninger-8437150.html>

³² <http://www.osloby.no/nyheter/Moralkontroll-i-Oslos-innvandregater-5314438.html>

³³ <http://www.rights.no/2016/03/kampen-mot-det-reelle-patriarkatet-og-dets-kvinnelige-stottespillere/>

På den annen side finnes i vesten også kvinner som har en sterk religiøs identitet, og som ønsker å vise dette gjennom klesdrakt og livsstil³⁴. Mange av disse forteller i egne blogger eller i media at de opplever å bli trakassert og fremmedgjort av det vestlige samfunnet de bor i, mobbet i skole og jobb, vanskelig å være i det offentlige rom, trakassering på internett³⁵. Tallrike medieoppslag underbygger dette fenomenet³⁶, og dette er også en faktor som kan føre til at kvinner motiveres til å bli med i radikale grupperinger, og reise i hellig krig³⁷. Det synes altså å finnes flere forklaringsmodeller på hvorfor kvinner støtter voldelig radikal Islam, hvor noen er de samme motivasjonsfaktorene som er funnet blant mannlige radikalisererte og som jeg skal diskutere senere i oppgaven, mens andre faktorer er knyttet til en form for kvinnefrigjøring og løsrivelse fra patriarkatet (Khan 2014). Kvinner i voldelig radikaliseret Islam er en understudert minoritetsgruppe som bør få mer oppmerksomhet i forskningen.

I dagens globale informasjonssamfunn påvirkes individet kontinuerlig i mikro-, meso-, ekso- og makroperspektiv. Noen filtre finnes imidlertid, særlig på mikro- og mesonivå hvor man kan føre en form for kontroll eller justering av makroinformasjonen. Generelt er det belegg for å hevde at oppvekstvilkår, sosiale forhold og kulturell tilhørighet henger sammen om vi skal forstå mekanismer for radikalisering i europeiske samfunn. Fahad Qureshi i den norske organisasjonen Islam-Net snakker mye om dette i foredrag for ulike publikum i inn- og utland³⁸. I Deeyah Khans prisnominerte dokumentarfilm fra 2014 om tidligere jihadister i England, forteller flere av de mannlige intervjuobjektene om hvordan de har følt seg utenfor i det samfunnet de var en del av, og hvordan de i møtet med den radikale islamistiske gruppen opplevde for første gang å bli akseptert på mikronivå, hvor de ble anerkjent og kunne finne fellesskap³⁹. Filmen omhandler gruppen som ble ledet av Englands kanskje mest kjente islamist, Abu Muntasir, som reiste ut i jihad og rekrutterte til hellig krig i en periode på 30 år. En av de som ble radikaliseret gjennom gruppen til Abu Muntasir, var den britiske muslimen Mounir. Bakenforliggende forhold gjorde at han allerede hadde *kognitiv åpning* og var mottakelig for budskapet når han møtte Muntasir. I dokumentaren til Deeyah Khan beskriver Mounir på denne måten utdrag fra sin oppvekst:

«PAKI, GO HOME. I heard that religiously like the five times called to prayer throughout the first 16 years of my life. I felt so shunned by everybody, I felt so alone, so isolated. I just like felt death would be a really good option, I did not have passion for life. Martyrdom, the notion of the shaheed (martyr), the Mujahed (soldat) – they

³⁴ <https://feminismandreligion.com/2013/05/01/taking-back-the-caliphate-the-role-of-muslim-women-as-agents-of-progress-social-justice-and-equity-by-nasreen-amina/>

³⁵ <http://www.dagbladet.no/2015/04/17/nyheter/muslim/religion/trakassering/australia/38733123/>

³⁶ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Politiet---Kvinner-i-hijab-kan-vare-spesielt-utsatt-for-hatvold-8117101.html>

³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=EKPwMZZE-p0>

³⁸ <http://www.islamnet.no/aktiviteter/konferanser/item/195-peace-conference-scandinavia-2016>

³⁹ «Jihad – the story of the others»

became inspiring, they very much became enabeling – I was unmistakably drawn to it» (Khan dokumentar, 16:12).

Denne beskrivelsen kunne med like stor relevans diskuteres som gruppe- eller samfunnsfenomen, fordi dette viser mekanismer som finnes både på gruppe- og samfunnsnivå. Samtidig underbygger denne uttalelsen individets grunnleggende behov, for å høre til, for anerkjennelse og respekt. Samfunnet dekket ikke Mounirs behov for respekt og anerkjennelse, men det kunne gruppen til Muntasir (Khan, 2014).

Empirien tilbyr en nyansert betraktning av hvilke triggerfaktorer og motivasjoner som spiller en rolle på individnivå (Dalgaard-Nilsen, 2010). Dalgaard-Nilsen beskriver at en rekke studier av radikaliserings knyttet til militant islamisme i Europa med et spesielt fokus på faktorer ved individet har en empirisk eller case-rettet tilnærming (Ibid). En som arbeider til daglig med slike triggerfaktorer i Norge er Fahad Qureshi fra Islam-Net. Han beskriver i et foredrag hvordan unge norske muslimer har en subjektiv opplevelse av fremmedgjøring og trakassering i det norske samfunnet, og forklarer hvordan han opplever at disse påvirker enkelte unge muslimer i Norge til å finne fellesskap og anerkjennelse i voldelig radikaliserende miljøer som rekrutterer fremmedkrigere⁴⁰. J.A. Olsen beskriver i sin dybdestudie av fem radikaliserende individer at når individet først har fått kontakt med gruppen, blir ideologien en viktig faktor for å bygge identitet og utvikle tilknytning og følelse av fellesskap internt (Olsen, 2009) – altså ikke nødvendigvis for rekrutteringen til en gruppe (NKVTS rapport 4, 2016, s. 19). Videre i Olsens (2009) intervjustudie av personer som har vokst opp i Europa inkluderer individer som har vært medlemmer i en voldelig ekstremistgruppe, som har vært involvert i ideologibasert vold eller senere har blitt dømt for deltagelse i terrorhandlinger. Informantene i Olsens utvalg også det til felles at identitet var en sentral del av radikaliseringsprosessen, og deres tilknytning til gruppen kom som følge av en positiv gruppetilhørighet gjennom å bli verdsatt og anerkjent av andre i gruppen (Olsen 2009).

Siv Alsen fra PST beskriver at lav sosioøkonomisk status og manglende tilhørighet kan være medvirkende til at individer søker mot ekstreme miljøer (2004, 2-3). Mange unge muslimer i Europa har en problematisk bakgrunn med vanskelige relasjonelle forhold, og reagerer positivt på faktorer gruppen presenterer, som konsekvente regler og rammer (Ibid). En sterk konservativ religiøs identitet er ikke nødvendigvis en forutsetning for å være åpen for konservativ eller voldelig islamistiske ideer, og graden av religiøs overbevisning har variert mye (Alsen 2014, Stokke 2014a). Noe forskning tyder på at en del unge vestlige muslimer i utgangspunktet hadde en moderat holdning til Islam, men ble i radikaliseringsprosessen engasjert i en mer konservativ tolkning av religionen. Enkelte fikk heller ingen sterk religiøs identitet før etter at de har deltatt i voldelige handlinger – de blir radikaliseret i miljøet som en konsekvens av deltagelse, og ikke gjennom egne ekstremistiske ideer (Bjørge og Horgan 2009). Flere forskere argumenterer også for at unge muslimer ikke har utdanning eller skoleing innen Islam, og at dette er en faktor som fremmer rekruttering fordi deres kunnskap er på et grunnleggende nivå og de stiller ingen spørsmål ved autoritetsfigurer som

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=EKPwMZZE-p0>

presenterer en radikal tolkning av koranen (The Soufan Group 2014, 20). De unge potensielle rekruttene tror på det de blir fortalt, kun de eldre og mer modne er i stand til å identifisere at den ekstremistiske tolkningen er langt unna et religiøst ideal (ibid). Grad av religiøs motivasjon gjenspeiler altså ikke nødvendigvis grad av religiøs innsikt og kunnskap om Koranen. I mange tilfeller er det uansett identifisert en økende subjektiv konservativ religiøs holdning hos individer i perioden før de har reist som fremmedkrigere (Brenna og Hopperstad 2013).

Psykolog og professor Fathali Moghaddam har laget en teoretisk modell som anvendes for å forklare hvorfor noen få blir voldelig radikaliseret. Modellen har fem trinn, og beskriver hvordan individer som opplever utfordringer som de ikke finner gode løsninger på ett trinn, eskalerer og beveger seg til det neste. På hvert trinn avskalles et antall mennesker, mens en liten gruppe finner ikke løsninger på noe trinn – og vil ta med seg problemene til øverste trinn hvor Moghaddam mener de er i en tilstand hvor de kan drives til ekstreme handlinger (2005) (se modell 2: Moghaddam sin 5-trinnsmodell). Denne måten å tenke utvikling på kan implementeres i alle Bronfenbrenners fire perspektiver. Bronfenbrenners forklaringsmodell er ikke basert på en hierarkisk forklaringsmetode slik Moghaddam åpner for, men rommer Bronfenbrenners perspektiver kan benyttes som forklaringsmodell for mekanismer på alle Moghaddams nivåer.

<i>Trinn 5</i>	Voldshandlinger	Hemninger omgås, individer er klare til å bruke vold og drepe.
<i>Trinn 4</i>	Oss mot dem	Isolerte grupper.
<i>Trinn 3</i>	Aksept av vold	Individer finner en gruppe som deler samme tanker.
<i>Trinn 2</i>	Forskyving av aggresjon	Individer finner noen å beskylda.
<i>Trinn 1</i>	Muligheter til å kjempe urettferdige forhold	Individer som finner ikke-voldelige muligheter til å påvirke sine forhold blir her. Individer som ikke finner slike muligheter stiger oppover.
<i>Trinn 0</i>	Opplevd rettferdighet eller urettferdigheter	Alle individer befinner seg her Vurdering av livsforhold: a) Alt vel -> individet blir på bakkenivå. b) Urettferdige forhold -> stiger opp til neste trapp

Forskningsfunn viser at når mennesker opplever seg dårlig behandlet vil de utvise fiendtlighet mot andre uavhengig av om disse andre er ansvarlig for urettferdigheten eller ikke (Twenge et al., 2001). Dermed har personlige erfaringer og den subjektive oppfatningen av avvising i teorien blitt fremmet som en faktor for radikalisering, og dette kan føre en mindre grad av positiv sosial opptreden (ibid). En viktig faktor i det norske islamistiske miljøet er også at en reise til Syria gir høy status, og kan forstås som et opprør både mot det norske samfunnet og mot en moderat og tradisjonell foreldregenerasjon (Alsen 2014). Faktorer på individnivå som påvirker åpningen for radikale ideer vil variere, og påvirkes av mange vilkår. Moghaddam mener det er mulig å motvirke en negativ utvikling gjennom tiltak

som bygger på at individet blir møtt av samfunnet eller andre mennesker på en måte som gjør at de føler ting er rettferdig⁴¹. Men ulike individer har ulike historie, ulike miljøer og personlighetstrekk.

Petter Nesser har identifisert og definert fire personlighetstrekk ved mennesker som lar seg rekruttere til voldelige grupper (2004). Som en motvekt til dette valgte den tyske forskeren Peter Merkl (1974) i sin studie av nazibevegelsen før 1933 å forlate ideen om at det var mulig å klassifisere personlighetstyper, og fokuserte heller på faktorer som nivå på politisk forståelse. En objektiv undersøkelse av bevisste holdninger mente han kunne være mer avslørende enn en studie av ubevisste predisposisjoner eller personligheter innen ekstremistiske politiske miljøer (Crenshaw 1981, 390).

I sin forskning på voldelig radikaliseringsprosessen av muslimer deler Nesser personlighetstypene inn i fire kategorier roller, hhv *entreprenører*; *protesjeer*; «*misfits*» og «*drifters*» (2004). Nesser beskriver både *entreprenørene* og *protesjeene* som religiøst forpliktete idealister som synes å bli medlem i voldelige grupper gjennom personlig overbevisning og intellektuelle prosesser. Dette er karismatiske mennesker som er religiøst og politisk aktive med en sterk rettferdighetssans. Entreprenørene fremstår som politiske idealister, hvilket indikerer at engasjement og politisk misnøye har en viktig rolle i radikaliseringsprosessen. Entreprenørene inntar en sterkere lederrolle enn protesjeer, og spiller en avgjørende rolle i å etablere og opprettholde en voldelig gruppestruktur. Casestudiene antyder at entreprenøren selv aktivt rekrutterer nye medlemmer, hvilket indikerer noen grad av struktur på rekruttering på et lavere, horisontalt nivå (Nesser 2004). *Misfits* er individer som har en problematisk fortid, som sliter med å finne sin identitet, tilhørighet eller plass i samfunnet og blir medlemmer hovedsakelig for å håndtere personlige problemer. Misfits har falt utenfor, og medlemskap i en gruppe med struktur og rammer fremstår som en mulighet til å starte på nytt. Nessers *misfits* er personer som kan være på søken etter tilhørighet og mening, og er sårbare for en karismatisk *entreprenør*. Til sist har Nesser definert personlighetstypen *drifters*. Disse er kanskje allerede del av fellesskapet, men har en ubevisst holdning til innholdet og henger med på grunn av lojalitet til venner, tilfeldige møter med en karismatisk leder, eller manglende egen refleksjon (Nesser, 2004).

Slootsman og Tillie har i en studie fra 2006 presentert en lignende typologisering, en tredelt typeinndeling av individer som lar seg rekruttere til voldelige islamistiske organisasjoner. Slootsman og Tillie sin typebeskrivelse presenterer først en kategori individer som søker en mening med tilværelsen, stabilitet og respekt, og som i sin søken kan la seg engasjere i det tydelige budskapet fra en konservativ religiøs. Dernest kategori to, en type individer som søker fellesskap og tilhørighet, og som av ulike årsaker er åpent for å finne dette i et religiøst fellesskap når muligheten åpner seg. Hos denne typen kan vi finne igjen trekk fra både Nessers *misfits* og *drifters*. Slootman og Tillie fokuserer noe mer på et definert behov for

⁴¹ NKVTS rapport 4, 2016 s. 39

sosial tilhørighet i sin typebetegnelse enn Nesser beskriver, men faktoren tilhørighet eksisterer i alle situasjonene.

Den tredje kategorien Slootsman og Tillie presenterer er de som radikaliseres som konsekvens av det de oppfatter som urettferdighet og overgrep begått mot muslimer både i krigsområder som Afghanistan og Palestinske områder, samt av myndigheter i Europa – og således utvikler en indre motivasjon basert på en subjektiv religiøs idealisme. I forhold til Nessers typeinndeling, finner vi igjen mange av de samme kvalitetene i Nessers entreprenørkategori spesielt, og kanskje også litt Nessers protegeér. Det siste mekanismen som kan ha sitt utspring på ekso- eller makronivå; utspring i politiske, religiøse eller andre strukturelle samfunnsmessige mekanismer som får direkte konsekvenser inn på mikronivå hos enkeltindividet. Disse individene kan utvikle en overbevisning om at bruk av vold er en nødvendig reaksjon på en oppfattet urettferdighet kombinert med en følelse av identifikasjon med *offergruppen*, som er muslimer i hele verden. Et eksempel på dette er at borgerkrigen i Syria har ført til en dramatisk økning i antall fremmedkrigere som velger å reise fra Europa for å delta i krigen. Disse ser dette som en moralsk og personlig plikt til å utføre hellig krig for å forsvare Islam og muslimer mot overgrep og urettferdighet (Soufan Group 2014, s. 18).

Oberst John M. Venhaus i det amerikanske forsvaret har skrevet en rapport om hvorfor ungdom verver seg til Al Qaida basert på intervjuer og personlige historier fra 2032 fremmedkrigere (Venhaus, 2010). Venhaus begynner med å definere fem faktorer som *ikke* kjennetegner de som lar seg verve til terrororganisasjonen. Han konkluderer først med at de er ikke gale; de passer ikke inn i en felles økonomisk profil; de er ikke religiøst utdannet; de ble ikke aktivt rekruttert av Al Qaida; og til sist, de er ikke særlig mange i et globalt perspektiv (Venhaus 2010). Disse konklusjonene støtter generelt de funn europeiske forskere har konkludert med, og Venhaus har også gjennom sine studier identifisert en firedelt personlighetsbetegnelse av individene som lar seg radikalisere til voldelig radikal islamisme innen Al Qaida. Disse fire er hhv. «hevneren»; «statusjageren»; «identitetssøkeren» og til sist «spenningssøkeren» (Venhaus 2010, s. 4-6). Igjen kan vi finne igjen elementene fra europeisk forskning på radikalisering av unge vestlige muslimer, selv om subjektene i Venhaus studie begrenser seg til individer som verver seg til Al Qaida spesifikt (Venhaus, 2010).

Disse tre studiene har mange fellestrekk i sine funn. Kategoriene Misfit/Identitetssøker hos Nesser og Venhaus har mye av det samme innholdet sammen med de to kategoriene til Slootsman og Tillie; søker av Mening og søker av Fellesskap og Tilhørighet som har mange likhetstrekk. Kategoriene Drifter/Spenningssøker har fellestrekk gjennom behovet for spenning og aktivering, og tilsynelatende liten grad av selvdrevet engasjement. Entreprenører/Hevnerer/Idealister reagerer på urettferdighet på samfunnsnivå, og viser hvordan makro- eller ekso-perspektiv kan få direkte innflytelse på utvikling og mekanismer i mikroperspektiv på individnivå (Nesser, 2010). Det faktum at man mener å kunne identifisere trekk eller rolletyper blant medlemmer i en gruppe på denne måten forklarer

ikke i seg selv hvorfor individene har endt opp i nettopp en radikal religiøs gruppe med voldelige tilbøyeligheter, eller i hvilken grad de deltar i voldelige aktiviteter eller er passive medlemmer (Ibid). Men rollebeskrivelsen kan hjelpe til å identifisere hvilke motivatorer som gjelder for ulike personlighetstyper (Dalgaard-Nilsen 2010), og således hvordan vi kan motvirke disse (Moghaddam 2005).

5.1.1 Oppsummering individnivå

Analysen viser at faktorer på individnivå som forklaring på voldelig radikaliserings fremstår mindre som en fullstendig forklaringsmodell som springer ut av et individs medfødte og intuitive evner og personlighet, men heller som et bidrag til en delforklaring. Individet er viktig som subjekt, men radikaliserings fremstår som en konsekvens av et sett med faktorer som følger av individets utvikling primært på mikro- og mesonivå. Forskning viser at det ikke er noen markant sammenheng mellom psykisk uhelse og voldelig ekstremisme, og kvinners rolle som subjekt i radikal islam er marginal per i dag. Kvinners rolle i radikal Islam bør rettes søkelys mot i videre forskning, både for å forstå hva som motiverer kvinner – men ikke minst også for å utnytte kvinners potensial i antiradikaliseringarbeid.

Individets grunnleggende behov for sosial tilhørighet, anerkjennelse og identitet utvikles i en sosial kontekst – ikke i et vakuum. Dermed er det grunnlag for å hevde en tendens til at relevante faktorer på individnivå henger sammen med faktorer på både gruppe- og samfunnsnivå på en komplementær måte og således ikke kan behandles som en isolert tilstand. Moghaddam sin femtrinnsmodell for hvordan en eskalering eller radikaliseringsprosess strukturelt kan se ut, er nyttig informasjon for personell som jobber med radikaliseringsproblematikk, og trenger innsikt i metoder for å identifisere faresignaler og kunne intervensere eller utvikle tiltak.

Flere forskere har identifisert kryssende trekk ved ulike personlighetstyper i voldelige radikalisererte muslimske organisasjoner, hvilket kan bidra til å utvikle rettede antiradikaliseringstiltak som kan ha effekt. Petter Nesser, Slootsman & Tilie samt Venhaus har i sin respektive forskning utviklet ulike definerte personlighetstyper med tilhørende egenskaper, som ved gjennomgang viser at de tre har kommet frem til en delvis samstemte analyse. Beskrivelsene av deres personlighetstyper er relativt omforente observasjoner, med noen forskjeller og overlapping. Basert på funnene i disse tre studiene er det mulig å utvikle hypoteser om hva som motiverer den enkelte personlighetstypen i de ulike samfunn til å bli medlem i en voldelig radikal organisasjon. Videre utvikle rettet antiradikaliseringarbeid som har større sannsynlighet for effekt. En forståelse av de mekaniser som påvirker den enkelte personlighetstype kan gi nødvendige redskaper til de ansvarlige myndigheter.

5.2 Radikalisering på gruppenivå – sosialisering og utvikling

En gruppe eksisterer i akademisk forstand dersom det er etablert sosiale relasjoner og bånd som innebærer utveksling av verdier mellom individene, og en viss grad av identifisert «vifølelse» og samhörighet individene imellom (Tarberg 2003). Fordi voldelig ekstremisme ofte er et gruppefenomen, er kunnskap om gruppedynamikk viktig for å forstå hvilke mekanismer som trer i kraft innenfor gruppen (Borum 2011, s. 21). I Bronfenbrenners sosial-psykologiske modell er et mikrosystem å anse som det samme som en gruppe, og vil være utsatt for samme dynamikk (1979).

På mikronivå er kjernefamilien den første gruppen individet blir medlem av. Familiens indre liv, normer og regler, holdninger og grad av stabilitet vil påvirke individets utvikling de første årene av oppveksten (Bronfenbrenner 1979). I familiegruppen i moderne vestlig kultur er kjernefamilien ofte en løsere sammenslutning av mennesker, mens i muslimske miljøer er familien tettere med flere normer og plikter enn den vestlige familien. Dette kan skape rom for identitetskonflikt, spesielt hos unge annen generasjons innvandrere som skal integreres i flere miljøer på mesonivå allerede fra ung alder. Når barna starter sin karriere som deltager i flere mikrosystemer i barnehage, skole og andre sosiale arenaer begynner en hverdag med hvor barnet skal utvikle sin personlighet og roller på mesonivå (Bronfenbrenner 1979). For barn av etnisk ikke-vestlige foreldre kan kontrasten mellom verdier og normer i familiemikrosystemet møte verdier i barnehage- eller skolemikrosystemet, og den første kulturkonflikten i barnets liv kan dukke opp allerede i barnehagen.

I mesoperspektiv en konflikt mellom to mikrosystemer – hvor rammefaktorene i de to eller flere trekker i forskjellige retninger hvilket kan føre til *krysspress*, hvilket kan beskrives som en form for lojalitetskonflikt mellom ulike verdier, normer og regler på mesonivå (Bronfenbrenner 1979). Blir spriket for stort mellom forventningene i de forskjellige miljøene er det fare for at individet opplever krysspress og indre uro (Festinger, 1957). En ung annen eller tredje generasjons innvandrere kan utvikle sin personlighet og verdsett i konflikt med både forventningene fra familiegruppen, og vennegruppen eller andre sosiale grupper (Borum 2011, 49). Mange europeiske muslimer forklarer i undersøkelser og intervjuer også at de opplever å ikke blir akseptert av det vestlige samfunnet, blir utsatt for diskriminering og mobbing^{42,43}, og føler seg fremmedgjort i det samfunnet de er en del av. Unge mennesker som har en manglende følelse av identitet, tilhørighet og mening med tilværelse er potensielt på søken, og vil således i større grad være åpen for nye ideer som tilbyr det de mangler; sosial tilknytning og anerkjennelse (Khan 2014). Som kapitlet om individuelle faktorer viser, har mange av de radikaliserte en bakgrunn med identitetsproblematikk, fremmedgjøring i forhold til familien og samfunnet, og en manglende følelse av tilhørighet (Alsen 2004, s. 2-3). Identitetsdilemmaet beskrives som en opplevelse av å ha mistet kontakt

⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=EKPwMZZE-p0>

⁴³ <https://tv.nrk.no/program/KMTE30000614/jihad-hellige-krigere#>

med sine religiøse tradisjoner samtidig som man ikke hører til i den vestlige verden (Dalgaard-Nilsen 2010).

Innen sosial-psykologi viser forskning på grupper at gruppemiljøer generelt ser ut til å kultivere frem ytterliggående synspunkter (Taarnby 2005, 24-25; Borum 2011). Gruppens felles standpunkt har en tendens til å være mer ekstremt enn holdningene til de enkelte medlemmene av gruppen, noe som kalles gruppepolarisering (Borum 2011). Videre er gruppebeslutninger ofte mer forutinntatt og mindre rasjonelle enn individuelle avgjørelser, et fenomen som kalles gruppetenkning. Indre forhold ved gruppen vil tillegges positive følelser, mens forhold utenfor gruppen vil tillegges i større grad negative følelser (Borum 2011; Rahimullah, Larmar & Abdalla 2013). Medlemmer har en tendens til å føle mindre ansvar for gruppehandlinger enn de normalt gjør overfor individuelle handlinger, og medlemskap i gruppen gir en form for oppfatning av belønning. Gruppen presenterer implisitt og eksplisitt normer og regler som over tid vil påvirke medlemmenes opptreden gjennom sosialt press, og grupper vil således trolig utvikle seg mot konformitet og krav til compliance, og dissent og kritiske spørsmål blir mindre akseptabelt (Borum 2011, s. 21).

I Deeyah Khans dokumentar om tidligere britiske voldelige radikale islamister beskriver et av intervjuobjektene hvordan han opplevde en vanskelig oppvekst i et hvitt arbeiderklassesamfunn i Storbritannia. Intervjuobjektet gir uttrykk for at han i oppveksten hatet å være brun, pakistansk og muslim, og at han forsøkte på alle mulige måter å passe inn uten å lykkes. Han beskriver hvordan han ble kontinuerlig utsatt for rasisme, ble sett på som annenrangs innbygger og utviklet et underlegenhetskompleks. «There was nothing to celebrate about who you were», sier han (Khan, 15:10). Resultatet var å forsøke å passe inn med alle midler; gjennom klesdrakt, sosialt miljø, gjennom å få hvit kjæreste, og fremdeles følte han at det var umulig å bli akseptert. Intervjuobjektet fant fellesskap i gruppen til jihadist Abu Muntasir, ble radikalisert der og har vært fremmedkriger.

Laila Bokhari beskriver i sin artikkel fra 2006 at man overordnet kan dele årsaker til radikalisering og deltagelse i terrorisme i to hovedkategorier; hhv «*underliggende årsaker*» og «*hendelser*»⁴⁴. På gruppenivå kan en underliggende årsak være en subjektiv opplevelse av å bli utstøtt, som beskrevet over. Det kan også være å bli utsatt for sterke negative personlige hendelser som påvirker individets liv (Bokhari 2006). I en offisiell rapport fra Nederlandske myndigheter i 2006 slår forskere fast at:

«Sections of young Muslims had become receptive to these ideas as a consequence of a complex of socio-cultural, psychological, political and religious factors. This increasing radicalisation among North African or Pakistani migrants' children born and bred in Europe fuelled the emergence of local networks and individuals who wished to join the global jihad» (Dutch service, 2006).

⁴⁴ Bokhari, 2006 (FFI), S. 32.

PST (FKTS) beskriver at norske ungdommer som har reist som fremmedkrigere generelt har lav utdanning og løs tilknytning til arbeidslivet, forbindelse til kriminelle miljøer og lav sosial status. Gruppen kjennetegnes av svak tilknytning til samfunnet, manglende tilhørighet som igjen kan føre til sårbarhet for påvirkning i radikal retning (Alsen 2014). Fahad Qureshi I Islam-Net forteller om omfattende problemer for innvandrerungdom i Norge med å få en plass i samfunnet, få aksept for sin kultur og religion og hvordan mangelen på dette har svært sterk negativ effekt på mange muslimske unge i Norge⁴⁵. Noen studier finner at enkelte individer har fått et sterkere religiøst fokus før de ble med i en slik gruppe, mens andre studier hevder at det er variasjon på dette feltet (Sageman 2004, Alsen 2014, Jahanbakhsh og Widerøe 2013). Forskning viser indikasjoner på at enkelte radikalisererte individer har blitt sosialt og religiøst fremmedgjort fra sine opprinnelige miljøer i en periode før de har valgt å gå inn i militante grupper (Sageman 2004). Religionsforsker og sosiolog Mark Juergensmeyer påpeker at grupper som fremmer terrorisme i religionens navn er marginalisert også i sine egne religiøse samfunn (2003), men medlemmene føler seg også marginalisert i samfunnet for øvrig, og deres perspektiv blir formet av sosio-politiske realiteter i deres umiddelbare omgivelser. Dersom disse er negative kan dette fremme en radikaliseringsprosess (Taarnby, 2005).

Sosiale, politiske eller religiøse bekymringer er nødvendige, men ikke tilstrekkelige for at et individ skal bli radikaliseret, gruppeprosesser er viktig og det er avgjørende hva som gir anerkjennelse og status internt i gruppen (Lia og Nesser 2014, 400). Mange europeiske fremmedkrigere ser ut til å ha etablert en sterk religiøs overbevisning som en del av radikaliseringsprosessen, hvilket først og fremst fremgår ved at mange velger å slutte seg til de mest ekstreme gruppene⁴⁶ (Neumann 2014). Ifølge PST finnes det blant norske fremmedkrigere individer som søker status gjennom å kjempe i Syria, og i dette miljøet gir voldelig jihad en type status og identitet som er forenlig med disse individenes verdsett og verdensanskelse (Bjørge og Gjelsvik 2015, 119). I denne kategorien finnes også ressurssterke individer som har vært godt integrert i det norske samfunnet, men som i takt med økende radikaliseringsprosesser har kuttet alle bånd til tidligere miljøer. Dette er individer som søker status gjennom annet enn sosio-økonomiske faktorer i samfunnet hvilket påvirker hvilke tiltak som vil ha en anti-radikaliserende effekt overfor denne kategorien personell (Alsen 2014).

Nettverksteorier har fokus på sosiale prosesser og relasjoner mellom individer, og radikaliseringsprosesser skjer ifølge slike studier i små grupper med personlige kontakter hvor gruppeprosesser som tilhørighet, press, indoktrinering og lignende er sentrale i forhold til gruppetilhørighet og de handlinger som utføres av gruppen i fellesskap (Wiktorowicz 2004, 16). Innenfor fransk sosiologisk tradisjon undersøker Khosrokhavar i 2005 en rekke klassiske sosiologiske faktorer for radikaliseringsprosesser av europeiske muslimske ungdommer, slik som konsekvenser av sosioøkonomisk marginalisering, manglende utdanning, og/eller sosialt press. Men hovedbidraget fra arbeidet til de tre sosiologene Khosrokhavar, Kepel og Roy er

⁴⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=EKPwMZZE-p0>

⁴⁶ De mest radikale gruppene vil si Den Islamste Staten og Al-Nusra Fronten for eksempel

at en radikal og voldelig tolkning av Islam like gjerne appellerer til medlemmer av velintegrerte muslimer med god økonomi, utdanning, jobbmuligheter og med gode ressurser (2005). I tråd med dette fant Bhui, Warfa og Jones (2014) at personer med utdanning og egen karriere tilsynelatende uttrykte mer sympati for radikale handlinger. Det samme gjaldt for personer som var født i Storbritannia i motsetning til dem som selv hadde ankommet landet, hvilket indikerer en større sannsynlighet for positiv holdning til radikale synspunkter blant annen generasjons innvandrere (Bhui, Warfa & Jones, 2014). Bhui, Everett og Jones (2014) fant i sin studie at personer med lav grad av sosial kapital *ikke* hadde uttalt sympati for radikaliserings. Sosiologisk forskning indikerer at sosio-kulturell og -økonomiske forhold ikke har avgjørende innflytelse på tilbøyelighet for voldelige radikale ideer.

Professor Clart McCaley og Sofia Moskalenko (2008) har identifisert noen nøkkelmekanismer ved politisk radikaliserings som kan påvirke dynamikken internt i radikale grupper eller kollektive miljøer i forlengelsen av generell gruppeteori. Fenomenet gruppepolarisering kan føre til at det som blir en gjennomsnittlig oppfatning innad i gruppen allikevel er ytterliggående i forhold til normalen på utsiden av gruppen. En rekke studier viser at når grupper blir isolert og blir utsatt for en opplevet trussel vil graden av samstemthet og opplevet gjensidig avhengighet og enighet øke internt (ibid). Videre vil en form for konkurranse oppstå i situasjoner hvor flere grupper rekrutterer fra samme miljø, hvor konsekvensen kan bli at de grupper som fremstår som mest ytterliggående eller ekstremistiske også er de som oppfattes som mest dedikert til saken og dermed mest attraktive (ibid). Videre har McCaley og Moskalenko identifisert en dynamikk de beskriver som aktivist radikaliserings i konkurranse med statsmakt. Dette er en mekanisme som medfører at press og motstand fra statlige organer får mindre dedikerte medlemmer til å droppe ut, mens de som blir igjen i gruppen er de mest aktive (ibid). Denne mekanismen har en tendens til å få de gjenværende til å radikaliseres ytterligere. Til sist har McCaley og Moskalenko observert at splittende spenninger ofte fører til at fraksjoner utvikles innen ideologisk baserte grupper. Noen ganger utvikler disse fraksjonene seg til såkalte «splintergrupper» som konkurrerer og av og til kommer i konflikt med opprinnelsesgruppen – eller andre grupper med samme målsetning (ibid).

Marc Sageman (2004) er inspirert av SMT, og argumenterer for at avgjørende faktorer i prosessen er sosiale bånd og nettverk som vennskap og slektskap. Den kritiske faktoren er evnen til å etablere en sosial knytning til voldelige radikale islamistiske grupper gjennom venner, slektninger eller bekjente – folk man stoler på og ser opp til (Nesser 2006, 9-10). På overordnet nivå er det ifølge Sageman (2004) ingen tegn på en organisert «top-down»-rekrutteringssituasjon, snarere kommer påvirkningen fra «grasrota» i den betydning at miljøene utvikler seg på mikro- og meso-nivå og motivasjonen styrkes gjennom relasjoner og nettverksbygging i personlige grupper, hvilket er i tråd med Petter Nessers funn som beskrevet tidligere i oppgaven (2006). Sagemans studie fra 2004 analyserer global salafistisk⁴⁷ voldelige radikale islamistiske grupper gjennom biografier av 172 terrorister tilknyttet salafi islam. Personer som har engasjert seg i en militant celle vil ofte allerede

⁴⁷ <https://snl.no/salafisme>

kjenne allerede noen som er medlemmer der og slik bli rekruttert inn (ibid). Det eksisterer ingen kontrollgruppe i studien hvilket innebærer at utvalget har svakheter, men studien indikerer at sosial tilknytning på mikronivå er viktigere enn ideologi (ibid). Hamburg-cellen som sto bak 11. september-angrepet i New York vokste frem blant en gruppe venner i en middelklasse expat studentsamfunn. Terroristene utviklet først et vennenettverk og gikk gjennom en religiøs utvikling og en «inkubasjonstid» på nesten tre år hvor deres tro og følelse av brorskap utviklet seg til det ugjenkjennelige (Taarnby 2005). En studie fra 2007 utført av Neumann og Rogers gir empirisk støtte til viktigheten av sosiale nettverk og personlige bånd i radikaliserings- og rekrutteringsprosessen. Studien er delvis basert på intervjuer, og resultatet underbygger oppfatningen av at gruppen tilbyr individer en viktig følelse av tilhørighet og miljø. Herunder følelsen av å være akseptert, men også å være en viktig person, og også en følelse av overlegenhet og å ha et oppdrag – en felles målsetning (ibid). Etter hvert vil gruppedynamikk påvirke det sosiale miljøet innad i gruppen hvilket kan føre til sosialt press medlemmene imellom, øke graden av konformitet over tid og fremme gruppetenkning (Neumann og Rogers 2002, s. 71). Venner og slektninger har en større påvirkningskraft, er viktigere enn grad av ideologisk eller religiøs overbevisning og er en avgjørende faktor når det gjelder rekruttering til voldelig radikale grupper (Sageman 2004).

5.3.2 Oppsummering radikaliserings på gruppenivå

Sosial-psykologisk teori og empiri synes å underbygge at forhold på gruppenivå i nære relasjoner; kjernefamilien, vennegrupper, skole- og sosiale grupper påvirker individet fra fødselen av. Dersom det er konflikter mellom grupper på mesonivå, kan de individer som opplever dette føle et krysspress som over tid kan medføre fremmedgjøring i forhold til familie og samfunn, og en vaklende identitetsbygging. Relevante begreper som illustrerer problemstillingen er fremmedgjøring, sosio-kulturell samfunnsmessig tilsidesetting, verdikonflikter manglende mening med tilværelsen, en generell løs tilknytning til jobb eller mennesker – faktorer i livet som skaper forankring. Radikaliserings finner sted fordi individer forsøker å rekonstruere en tapt identitet i en verden de oppfatter som «fiendtlig og forvirrende» (Dalgaard-Nielsen, 2010). Dersom disse faktorene på gruppenivå mangler i et individs liv, kan det medføre en *kognitiv åpning* for alternative ideer som individet ellers ikke ville hatt åpning for.

Kepel, Khosrokhavar og Roy er enige om at potensialet for voldelig radikaliserings av muslimsk ungdom oppstår i vakuumet mellom identiteter på mesonivå; de unges kamp for å finne seg selv og etablere en egen identitet i rommet mellom de tradisjonelle verdiene de møter på hjemmebane, og det vestlige samfunnet de er en del av som består av til dels helt andre og kanskje motstridende kulturelle verdsett.

Nessers tolkning indikerer at det eksisterer en form for horisontal rekrutteringsarena i sosiale fora rundt en radikal gruppering, hvor entreprenører eller ledere påvirker venner og familie gjennom sin overbevisning. Sosiale arenaer legger til rette for politiske og religiøse diskusjoner hvor en engasjert og karismatisk nøkkelperson blir en drivkraft for radikaliserings

i Europa på individnivå, der hvor individet av ulike årsaker som diskutert over er åpen for det (Dalgaard-Nilsen 2014). Petter Nesser konkluderer med at kategorien «entreprenører» er kritisk for etableringen av en terroristcelle; «uten entreprenører vil ingen terroristcelle la seg etablere» (Nesser, år, s. 20).

Crenshaw sier at når et individ har blitt medlem i en gruppe vil gruppedynamikk spille en rolle for den videre utviklingen. Individuer som motiveres til vold er ikke nødvendigvis mennesker som søker «tilhørighet» ifølge Crenshaw (1981), men når de først er en del av gruppen og saken får de et desperat behov for å forbli der. Dersom gruppen tilbyr elementer som individet trenger og ikke har fått tidligere, vil fortsatt medlemskap i gruppen fremstå som viktig, og opprettholde motivasjon gjennom å tilby anerkjennelse, vennskap og status. Sageman mener at det er sosiale forhold er avgjørende når vi snakker om rekruttering til voldelig radikalisererte grupper, og således bør få et hovedfokus for utvikling av strategier for å forhindre unge muslimer i å finne mening i miljøer som reiser i krig.

5.3 Samfunnsnivå – strukturell påvirkning på radikaliserings og voldelig ekstremisme

Enkelte tidligere hendelser på makronivå har vært viktig for utviklingen av voldelig radikal Islam, som Israels okkupasjon av Palestina som har resultert i flere kriger, Sovjets invasjon i Afghanistan i 1979, Gulfkrigene, borgerkrigen i Algerie, konflikter i Kashmir, Indonesia, Bosnia, Tsjetsjenia og Irak (Nesser 2004). Samtidig er det slik at før 1980 kjempet praktisk talt alle militante islamistiske grupper for regimeendringer i sine egne land⁴⁸, mens på 80-tallet vokste frem en kvalitativt ny ideologisk bevegelse eller understrøm av Islam som ikke eksisterte tidligere. Denne retningen fremmet problemstillingen av den globale muslimske nasjon sto overfor en ekstern trussel, som krevde frivillige til å kjempe. Beviser på overgrep mot muslimer ble lagt frem på 80-tallet, bilder fra tidligere konflikter som viser kvinner som blir voldtatt, barn og eldre drept og moskeer skjendet (Hegghammer 2010, 73). Rasjonale var at muslimer over hele verden må bidra i religiøs kamp fordi islamsk lov krever det, det er en plikt. Ansvar for forsvar av muslimsk territorium er delt av alle muslimske «brødre og søstre», argumentene støtter kallet for solidaritet og understøtter enheten av den muslimske nasjonen; Ummah (Hegghammer 2010, 74). Vestlig utenrikspolitikk på 90- og 2000-tallet har på makro- og eksnivå hatt en effekt på transnasjonal islamsk militarisme og fremmedkrigervirksomhet, men Hegghammer argumenterer for at det allerede eksisterte en sterk sensitivitet for det eksterne fiendebildet på bakgrunn av tidligere innenriks- og regional politikk i muslimske områder (Hegghammer 2010, 89). I dag ser vi gjennom artikler og intervjuer i media⁴⁹, og ofte i sosiale medier hvordan fremmedkrigere argumenterer for sin deltagelse som en moral og religiøs plikt til å forsvare sivilbefolkningen mot et brutalt regime eller mot vilkårlige angrep, lidelse og død - og de ser på seg selv som en militarisert humanitær støtte, hjelpearbeidere med kalasjnikovover (Hegghammer 2013, 5).

Den sovjetiske Invasjonen i Afghanistan og etableringen av Al Qaida ble viktige strukturelle katalysatorer på makronivå for radikal islamisme. Konflikten produserte et relativt lite antall militante, hellige krigere og globale mujahedin som ble religiøse retningsgivere for islamistiske bevegelser over hele verden (Nesser 2004). Voldelig radikal islamisme er fundert på en overbevisning om at islam og muslimer er under angrep fra vesten på makronivå og en korrumpert vestlig kultur, og korruperte lokale samfunn i muslimske land (Dalgaard-Nielsen 2010, 800). Empiri underbygger tolkningen gjennom oppfatningen av mangel på demokratiske institusjoner, utenlandsk okkupasjon (Afghanistan), korruperte regimer (Libya, Syria), uløste konflikter, diskriminering (Syria, Tyrkia) og grusomheter mot andre muslimer som gruppe (Bokhari 2006). Khosrokhavar (2005) argumenterer for det han kaller «ydmykelse by proxy»; at muslimer andre steder blir ydmyket av vesten og at vestlige muslimer føler behov for å gjengjelde på deres vegne. Vold presenteres som et nødvendig virkemiddel, og striden er en religiøst sanksjonert kamp som også er presentert som en individuell plikt som bringer den hellige krigeren nærmere Gud (Kapel og Milelli 2008, Ryan 2007, 986; Change Institute 2008, 37). Etter 2001 og parallelt med krigen mot terror vokste det frem en ny generasjon europeiske fremmedkrigere ledet av unge radikale aktivister med

⁴⁸ Fawaz A. Gerges, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global* (New York: Cambridge University Press, 2006).

⁴⁹ Se litteraturliste, internettadresser

mer karisma og innflytelse enn islamistiske eksilpolitikere og predikanter i Europa på 90-tallet (Lia og Nesser 2014, 402).

Krigsveteraner fant også senere et fristed i Europa, spesielt i England hvor de også oppfordret unge muslimer til å delta i den globale hellige krigen (Nesser 2004). På bakgrunn av analysen av identifiserte personlighetstyper blant voldelige radikale muslimske grupper, kan man argumentere for at det er typer som Venhaus' «revenge seekers» (2010) og Nessers «entreprenører» (2004) som lar seg motivere av denne retorikken, altså samfunnsengasjerte og oppegående individer. I løpet av de siste to tiårene har den islamske diasporaen i Europa også i eksoperspektiv blitt i økende grad politisert og frittalende også av andre årsaker enn militære konflikter.

Gilles Kepel forklarer denne utviklingen ved å peke på akkumulerte hendelser i vesten som Rushdie-saken i 1989, spillover-effektene av krigen i Afghanistan, forbudet mot slør i Frankrike og andre faktorer på samfunnsnivå som har bidratt til å øke avstanden mellom muslimer og det vestlige samfunn i Europa (Kepel 2003, 185). I Norge holdt Profetens Ummah en pressekonferanse i 2012, hvor de argumenterte for at de var utsatt for en heksejakt av media og PST⁵⁰. Blant annet hevdet at de ikke bryter noen lov, at norske politikere var hyklere som arresterer hellige krigere som slåss mot undertrykking i Syria, mens norske soldater som dreper uskyldige i Afghanistan får medaljer. Førstehåndserfaring med ulike former for diskriminering og eksklusjon i Europa, virkelig eller innbildet, blir linket med lidelsene til muslimer i andre deler av verden. Dette fremmer et syn på et arrogant Vesten som støtter korrupte udemokratiske lokale regimer, og som konstant angriper og ydmyker muslimer i hele verden (Khosrokhavar 2006, 31; Roy 2004, 20). Algerieren Salim Boukhari ble arrestert i desember 2000 i Frankfurt og dømt til 12 år i fengsel for å planlegge terrorangrep i den såkalte Frankfurtcellen⁵¹. Boukhari tok høyere utdanning i hjemlandet før han flyttet til Frankrike for å studere. Boukhari syntes livet var hardt i Frankrike – og følte der at han ble diskriminert og trakassert av fransk politi. Senere flyttet han til England hvor han gikk både i moderate og radikale moskeer hvor han ble kjent med individer som tilhørte europeiske ekstremistiske muslimske nettverk. Boukhari ble vist filmer av undertrykking av muslimer i land over hele verden, og ble overbevist om å reise til Afghanistan hvor han så ble rekruttert til å delta i væpnet jihad (Nesser 2004,28). Boukhari ble her svært engasjert, etter hvert en lederskikkelse, en *entreprenør* i sitt miljø og var en pådriver for medlemmene den såkalte Frankfurtcellen (Nesser 2004).

En retning innen SMT som kalles «framing theory», beskriver en teoretisk retning hvor rammen forstås som individets verdensanskuelse; verdier og overbevisninger om verden (antagelser, egenskaper, mekanismer rundt årsak og virkning) (Snow et al. 1986, 464). Dette inkluderer ideen om at et individ må oppleve at det eksisterer et sett med forutsetninger for hva som er fasiten, en ramme rundt virkeligheten, og at det gruppen tilbyr og fremmer er i tråd med denne rammens rammer (ibid). Qiantan Wiktorowicz, forklarer dette ved å

⁵⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=OfJDHWVQGoE>

⁵¹ <http://www.theguardian.com/world/2004/feb/09/alqaida.terrorism>

fokusere på den sosiale produksjonen av mening, og hvordan individer ser seg selv i en sammenheng; som del av et konsept (Dalgaard-Nilsen 2010). For å illustrere forteller et intervjuobjekt som er født og oppvokst i England i dokumentarfilmen til Deeyah Khan at han aldri følte han ble akseptert av det britiske samfunnet, og heller ikke følte noen tilhørighet med det britiske – rammefaktorene stemte ikke (Khan, 12:20)⁵². I møtet med gruppen til Abu Muntasir fant han mennesker som hadde en verdensoppfatning på makronivå som resonnererte med hans egen ramme for virkeligheten. I media så han krig og lidelse blant muslimer i Irak, og følte at også han hadde det nettopp slik; at han var et offer urettferdig behandlet av samfunnet⁵³ (Khan, 17.00). Den vestlige verdirelativisme og individualitet blir også oppfattet av enkelte muslimske miljøer som korrupt, hvilket appellerer til voldelig radikal islamisme (Dalgaard-Nilsen 2010). Samtidig som personen ikke følte noen samhörighet med eller identitet i England pga faktorer av sosio-kulturell art; rasisme, arbeidsledighet og marginalisering (Nesser 2004), identifiserte han seg sterkt med muslimer i andre land gjennom en følelse av felles religiøs identitet, felles lidelse, utstøtelse og fremmedgjøring – og ideen om et religiøst brorskap (Khan, 2014). Denne personen ble radikalisert til en tilstand hvor voldelig kamp ble ansett som nødvendig, og han har vært fremmedkriger (Khan 2014, 12:50).

Større og mindre hendelser på makronivå og eksnivå som oppfattes krenkende av muslimer vil kunne være radikaliserende (Langeman 2013). Hendelser kan forårsake en plutselig moralsk oppvåkning, en følelse av sinne og hevn – eller urettferdighet (Bokhari 2006, 32). Quintan Wiktoriwicz (2005) kaller dette «a crisis that produces a cognitive opening....that shakes previously accepted beliefs and renders individuals more receptive to possible alternative views and perspectives» (Bokhari 2006, 32-33). Karikaturstriden fra 2005 illustrerer dette poenget meget godt⁵⁴. Den 30. september 2005 publiserte Jyllandsposten i Danmark 12 karikaturer av profeten Mohammed, og fikk umiddelbart noe oppmerksomhet fra islamistiske aktivister (Tønnesen 2006, 54). Karikaturene ble omtalt som et «korstog mot Islam», men den opprinnelige oppstandelsen la seg relativt fort (ibid). En gruppe danske imamer reiste noen måneder senere til Midtøsten og viste karikaturene til arabiske ledere, inkludert provoserende tegninger som ikke var publisert, og det var denne reisen som «internasjonaliserte» konflikten (ibid). Budskapet var at muslimer i Vesten ble dårlig behandlet, den danske statsministeren ønsket ikke å beklage det inntrufne etter en formell anmodning, og en vanlig reaksjon var at Vesten opptrer hyklersk hva angår ytringsfrihet: det er ikke lov å harselere med Holocaust, men at det er greit å fornærme muslimer (ibid). Spørsmålet om hvordan karikaturstriden kunne brukes til å mobilisere millioner av muslimer inn i en *sosial bevegelse*, er interessant (Tønnesen 2006, 63-64).

New Social Movement Theory (NSMT) er en retning som kjennetegnes av fokus på identitet, kultur og mening på samfunnsnivå, hvor transformasjonen av identitet blir utgangspunktet for en videre sosial endring (Langman 2013) innenfor en sosial bevegelse. I dette

⁵² <https://tv.nrk.no/program/kmte30000614/jihad-hellige-krigere>

⁵³ <https://tv.nrk.no/program/kmte30000614/jihad-hellige-krigere>

⁵⁴ <http://www.nybooks.com/daily/2011/02/09/why-are-muhammad-cartoons-still-inciting-violence/>

perspektivet vil verdispørsmål på makronivå innen politikk, religion og kultur settes som ramme for utviklingen (Borum 2011, s. 17). Karikaturstriden er et godt eksempel på en hendelse i dette perspektivet, og hvor situasjonen utviklet seg på en måte som fikk globale konsekvenser (Tønnesen 2006, 57-62). Husayn bin Mahmoud⁵⁵ som blir omtalt som en «jihadi ideologue» benyttet anledningen appellere til mobilisering blant muslimer, «to awaken the sleeping Muslims from their slumber, and to fill the mosques in Denmark with young Muslims» (Tønnesen 2006, 64). Retorikken hevdet at endelig ble det vestlige hykleriet tydelig, dette avslørte at Vesten hater muslimer og vil gjøre det enklere å mobilisere muslimer til å delta i kampen mot Vesten –en bevegelse (ibid).

Innenfor NSMT perspektiv er dette også med på å hente individer inn i folden av potensielle rekrutter til voldelige radikale grupper. Mounir; en tidligere fremmedkriger i Deeyah Khans dokumentar gir uttrykk for at han ble motivert til å reise ut i krigen gjennom inntrykk og bilder av krig og drap på uskyldige sivile muslimer i andre deler av verden som han så på nyhetene - forhold på makro- og eksonivå influerer på mikronivå. Mounir uttrykker at i tillegg til den *utenforheten* han følte på mikro- og mesonivå i Storbritannia og det fellesskapet han opplevde i gruppen til Abu Muntasir, følte han også et slektskap og en knytning til muslimene han så lide i krig i andre deler av verden på individnivå. Mounir sier at han tenkte at både de og han var ofre, og når han hørte historier om deres lidelse sa han:

«Then I realized, I feel exactly like those people. I feel as abused as they do. I feel as helpless as they do. And you just transfere that angst, that grievance. Someone like me, who did not even know where I fit in – fighting for the path of Allah was almost a transcendent emotion», beskriver Mounir i filmen (Khan 2014, 14:17).

Mounirs fortelling kan i makro- og ekso-perspektiv analysere hvordan miljøer hvor han aldri er fysisk til stede men som allikevel påvirker ham sterkt (Khan 2014). Han uttrykker en maktesløshet overfor storsamfunnet, en følelse av at det som skjer ikke er riktig, et behov for å gjøre noe (Khan 2014).

Internasjonal politikk og strukturell vold kan neppe alene ta ansvaret for at enkeltindivider beslutter å utøve vold. Det er en enorm overvekt av muslimer i verden som ikke på noe tidspunkt vurderer å ty til terror eller i det hele tatt sympatisere med dette som metode – selv om de kan dele enkelte synspunkter. Noen svar på hvorfor enkelte *agerer* på følelsene av frustrasjon, kan man eksempelvis finne i den intra-sunni⁵⁶ solidaritetsnormen som finnes hvor det fremstår som en plikt å hjelpe muslimer i nød (Hegghammer 2013, s. 5). Della Porta og LaFree sier i en artikkel fra 2012 at stater også må ta et ansvar for hvordan innenriks- og utenrikstiltakene de innfører for å løse utfordringer påvirker det større bildet. Tiltak som har potensiale til å øke konfliktnivået overfor sosiale bevegelser, opposisjonelle grupper eller eksterne aktører kan gi en uønsket konsekvens, og når prosessen er i gang mellom stater og

55

https://ent.siteintelgroup.com/index.php?option=com_customproperties&view=search&tagId=390&Itemid=60

1

⁵⁶ <http://historienet.no/samfunn/religionshistorie/hva-er-forskjellen-pa-sjia-og-sunnimuslimer>

motstandere eller opposisjonelle kan dette bli en prosess som er vanskelig å stanse eller snu (Della Porta og LaFree 2012, s. 9). Et overordnet eksempel på dette er at vestens definerte krig mot terror i dag oppfattes av mange muslimer som en krig mot Islam til tross for at vestlige ledere i media forsøker å hevde det motsatte⁵⁷.

EU nedsatte før 2008 en ekspertgruppe for å analysere forhold rundt voldelig radikaliseringsprosess, og gruppens rapport konkluderte med at radikaliseringsprosess er et svært kontekstbundet fenomen og at globale, sosiologiske og politiske årsaker har like stor betydning som ideologiske og psykologiske faktorer⁵⁸.

5.3.1 Media og sosiale mediers betydning for voldelig radikaliseringsprosess

Tidligere tid måtte voldelige bevegelser og grupper kjempe for at informasjon om deres aktiviteter skulle bli kjent utenfor deres geografiske primærområde. (Venhaus 2010, 7). Siden 11. september 2001 har voldelig radikal islamisme fått mye oppmerksomhet i alle former for medier (Nesser 2006, 17). Den hurtige mediale utviklingen med spesielt fokus på internett, sosiale nettverk og brukergenerert innhold gjør det mulig for Al Qaida og andre voldelige radikale grupper å utvide sin rekkevidde dramatisk (Venhaus 2010, 7). Nye medietyper er i beste fall et nødvendig forhold for økningen av fremmedkrigere, dersom media var tilstrekkelig alene ville man forventet å se ikke-muslimske transnasjonale krigsfrivillige og andre former for internasjonal aktivisme på 1980-tallet hvilket ikke forekom (Hegghammer 2010, 69). Det var indikasjoner på at al-Qaeda på den arabiske halvøy (QAP) allerede i sin massive internettkampanje fra sent 2003 og fremover inspirerte noen individer og grupper av venner til å kontakte militante via internett for å tilby hjelp, men det var verken mange eller dyktige frivillige og hadde liten effekt den gangen (Hegghammer 2006, 28). Al Qaida bruker satellit-tv og ulikt brukergenerert innhold på internett for å gjenopplive den pan-muslimske identiteten med en «hevne, trass i underdog-mentalitet hvor Islam er under konstant globalt angrep av en monolittisk motstander» (Venhaus 2010, 6).

Borgerkrigen i Syria har tiltrukket seg et stort antall fremmedkrigere, og har de siste fem årene fått ekstrem mediedekning gjennom ordinære medier, men også mye gjennom sosiale medier, blogger og publiseringer på youtube. Et ofte framholdt fenomen særlig under Den arabiske våren, er medias rolle generelt, og bruken av sosiale medier spesielt. I alle land hvor opprør brøt ut, ble mobiltelefoni og sosiale medier, herunder Facebook og Twitter, brukt for å spre budskap og mobilisere til aksjon – slik tilfellet også var i Iran i 2009. Den formidlingen av krigen i Syria som kommer fra grupper eller enkeltpersoner i sosiale medier, synes å ha en mer direkte påvirkning på mikronivå enn hendelser som dekkes gjennom tradisjonelle massemedier⁵⁹. Kommunikasjons- og publiseringsteknologi påvirker rekkevidde, hastighet og påvirkningskraft av rekrutteringspropaganda, og tilgang til TV og andre typer media har også

⁵⁷ <http://www.nettavisen.no/mener/obama---vi-er-ikke-i-krig-mot-islam-men-folk-som-har-pervertert-islam/8544427.html>

⁵⁸ EU Expert Group on Violent Radicalisation, 2008, s. 7

⁵⁹ Se litteraturliste internettadresser

økt dramatisk i den arabiske verden i perioden hvilket trolig fører til større grad av bevissthet rundt internasjonale hendelser som angår muslimer⁶⁰ (Hegghammer 2010, 69).

Ifølge rapporten fra Soufan-gruppen er sosiale medier slik som twitter og facebook svært effektive til å spre en voldelig og ekstremistisk ideologi, og spiller en viktig rolle innen rekruttering og innsamling av midler til ekstremistiske grupper som ISIS og Jabhat al Nusra (Soufan Group, 2014). Både facebook og youtube benyttes til deling av propagandavideoer, også for nordmenn. Bilder av nordmenn med våpen i omgivelser som ser ut som Irak, Afghanistan eller Syria legges ut i sosiale medier hvilket tilsynelatende møtes med respekt og anerkjennelse (Lia, 2014). På Youtube deles også filmer fra krigshandlinger, og viser filmer og bilder av lidelse og død, spesielt med barn (Ibid). Bilder av norske soldater i forbindelse med drap på barn i Afghanistan, bidrar til å øke avstanden til det norske samfunnet spesielt (Ibid).

Enkelte mediale hendelser har også hatt en spesiell effekt, for eksempel en propagandafilm fra Waziristan fra 2012 hvor en norsk fremmedkriger opptrer (Lia 2014, 406). Filmen fikk mye oppmerksomhet i Norge fordi dette var første gang en norskspråklig opptrer i regi av jihadistbevegelsens Internettbaserte mediebyråer. Filmen inneholdt et langt intervju med beskrivelse av berikelsene av å delta i den hellige krigen, og opptaket viser sosialt samvær, vennskap lek og underholdning samt dramatiske bilder av henrettelser og krigshandlinger (ibid). Eksemplet får frem fellesskapsaspektet ved virksomheten, hvilket kan ha bidratt til å motivere norske ungdommer til å reise til Syria og Irak de siste årene (ibid). På internett finnes utallige blogger, youtube-filmer, facebook-profiler og twitterbrukere som rapporterer fra sine liv i krigen. Her kan vi se historier om kameratskap, mål og mening med tilværelsen, man får inntrykk av status og anerkjennelse for å drive med det mest ærefulle man kan gjøre i enkelte miljøer⁶¹. En tydelig romantisering av den hellige krigen i bilder og film på internett, både fra propagandavideoer publisert av navngitte grupper, men også gjennom enkeltpersoners sosiale medieprofiler gjennom bruk av kraftfull musikk, vakkert bildemateriale av storslagen natur og smilende unge menn i «smarte» antrekk med våpen, ammunisjon og biler⁶².

Sosiale medier har innflytelse på mikro-, meso- og ekso- og makronivå. Ifølge Brynjar Lia og Petter Nesser er sosiale medier avgjørende for at Profetens Ummah har kunnet spre sitt budskap så effektivt i Norge (2014, 407). Spesielt har facebook og youtube vært viktige kanaler, facebook fungerer for Profetens Ummah som en plattform for organisering og deling av propagandavideoer i tillegg til å ha en identitetsbyggende funksjon ved at det legges ut moralske oppbyggende råd og formaninger i form av koransitater og utdrag fra hadithene, samt bidra til pengeinnsamling (ibid). Profetens Ummah benytter seg av flere mobiliseringsteknikker som også er vanlig i andre ekstremistiske muslimske miljøer i Europa. Disse er blant annet grafiske bilder av lidelse og død; overgrep mot muslimer i alle krigssoner; presentasjon av selektive sitater fra Koranen, koranvers og hadither som

⁶⁰ In Saudi Arabia, for example, newspaper circulation increased from 10 per 1,000 in 1975 to 47 per 1,000 in 1984, while television reception increased from 14 receivers per 1,000 in 1976 to 262 per 1,000 in 1982. Matrook Alfaleh, "The Impact of the Processes of Modernization and Social Mobilization on the Social and Political Structures of the Arab Countries with Special Emphasis on Saudi Arabia," Ph.D. dissertation, University of Kansas, 1987.

⁶¹ Se litteraturliste Internettadresser

⁶² Se litteraturliste internettadresser

underbygger at vesten er i krig mot islam hvor sameksistens er uislamsk, og konspirasjonsteorier. USA/CIA og Jødene bak 11/9. (Lia 2013).

5.3.2 Oppsummering

Med utgangspunkt i et realpolitisk bakteppe viser dette kapitlet at strukturelle faktorer på ekso- og makronivå nasjonalt og internasjonalt har en effekt på voldelig radikaliserings av individer på mikro- og mesonivå. Den muslimske ideen om at en islamsk nasjon på tvers av landegrensene hører sammen – den muslimske Ummah – står sterkt hos enkelte og gir føringer for verdivalg. I dette perspektivet vil krig og konflikt kunne fremstå som katalysatorer både på individ- og gruppenivå i makroperspektiv for individer som lar seg påvirke av hendelser på dette nivået. En opplevelse av strukturell vold og trakassering i vesten som enkelte individer forteller om legger til rette for at individer som faller utenfor skal lete etter et alternativt miljø for å få den anerkjennelse og respekt de ønsker seg.

Enkelte hendelser oppleves som subjektivt kregende av det muslimske samfunn. Hendelser i Europa som Rushdiesaken⁶³, som karikaturtegningene i Jyllandsposten i 2005, eller som at en kvinne får revet av seg sin hijab på et fly⁶⁴ – alt dette er forhold på makronivå som kan få stor effekt på individets *kognitive åpning* for voldelig radikaliserings. Noen av konsekvensene er en oppfatning om at vestlige verdier er hyklerske; at ytringsfrihet gjelder ikke for muslimer – bare for vestlige som representanter for Profetens Ummah uttalte i 2013.

Militante hellige krigere som ble veteran-fremmedkrigere etter at Sovjetunionen falt, fant veien til Europa skapte miljøer hvor de fikk høy status og tiltrakk seg unge vestlige muslimer som leter etter fotfeste og en mening med tilværelsen. Disse militante hellige krigerne ble verdensambassadører for voldelig radikal islam, og representerte et motsvar mot den kollektive ydmykelse enkelte muslimer følte seg truffet av både hjemme i mikro- og meso, og ute i makro- og ekso-perspektiv. Forskere mener at den såkalte «sunni-islamske solidaritetsnormen» har en rolle i forhold til enkeltes deltagelse da det for noen oppleves som en plikt etter islamsk lov å bidra i det muslimske felleskapet.

Som beskrevet eksisterer i noen miljøer en «kollektiv følelse av ydmykelse» som også influerer på en fraværende vestlig identitet. En ny type «moderne, hippe» fremmedkrigere oppsto også på 1990-tallet og utover, som reiste til krigsområder og fortalte historier om opplevelsene når de kom hjem. De siste årene har media og sosiale medier har en svært viktig funksjon i både som kanal for formidling av informasjon, men også som sosial arena for å bygge og opprettholde nære relasjoner som har startet på mikronivå, i familien, vennekretsen eller moskeen. Videre er sosiale medier viktig for å samle inn penger, samt bidra til å motivere og rekruttere individer til fremmedkrigervirksomhet.

⁶³ <http://www.nrk.no/dokumentar/25-ar-siden-fatwaen-mot-rushdie-1.11538034>

⁶⁴ <http://www.dagbladet.no/2016/05/16/nyheter/utenriks/diskriminering/religion/44241422/>

6. Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt problemstillingen: *Hva kan vi lære fra Bronfenbrenners tverrfaglige sosial-psykologiske utviklingsmodell om voldelig radikaliserings av unge vestlige muslimer i dag?*

Analysen er strukturert i tre kapitler i hoveddelen som analyserer individ-, gruppe- og samfunnsnivå. For å undersøke problemet har jeg benyttet Urie Bronfenbrenners firedelede sosial-psykologiske modell som teoretisk ramme for analysen, og målgruppen som blir undersøkt i oppgaven er «en minoritet i en minoritet»; voldelig radikaliserende muslimer i Europa – hvilket medfører utvalgs- og kildemessige utfordringer. Jeg har valgt dokumentanalyse som metode fordi det hovedsakelig er akademisk litteratur som ligger til grunn for analysen. Litteraturen har jeg hentet i publiserte studier fra fagretningene sosiologi, sosial-psykologi, empiriske forskningsresultater og teori om sosiale bevegelser (social movement theory – SMT) i tillegg til data fra åpne kilder.

Det har vært en økning av antallet unge vestlige muslimer som blir radikaliseret inn i en voldelig tolkning av Islam. En del av disse velger å reise for å delta i det de oppfatter som en hellig krig hvilket er problematisk både for individet og familien – men også for samfunnet. Viktigst er det faktum at muslimer i Europa faktisk finner livet som muslim i Europa så problematisk at de heller vil kjempe og dø i et annet land enn å leve videre der de er. Empiri underbygger at det i all hovedsak er muslimske vestlige menn som lar seg til voldelig radikal islam, men også enkelte kvinner. Hvorfor enkelte kvinner lar seg motivere til å delta i hellig krig kan være et separat interesseområde, som kan være et tema for ytterligere forskning.

Analysen viser at faktorer på individnivå delvis bidrar til å forklare voldelig radikaliserings av vestlige muslimer. Individet er viktig som subjekt, men radikaliserings fremstår som en konsekvens av et sett med faktorer som følger av individets utvikling primært på mikro- og mesonivå. Forskning viser også at det ikke er noen sammenheng mellom psykisk uhelse og voldelig ekstremisme, men potensialet for voldelig radikaliserings av muslimsk ungdom oppstår i normalbildet rundt søken etter en identitet og mening. Individets grunnleggende behov innenfor normale rammer for sosial tilhørighet, anerkjennelse og identitet gir grunnlag for å hevde at relevante faktorer på mikronivå henger sammen med faktorer på både meso-, ekso- og makronivå. Dersom disse faktorene mangler i et individs liv, kan det medføre en *kognitiv åpning* for alternative ideer som individet ellers ikke ville vært åpen for.

Innenfor gruppeperspektiv kan vi konkludere med at mulighet til å utvikle en identitet, en mening med tilværelsen, tilhørighet og anerkjennelse er viktig for å utvikle en solid personlighet. Gruppedynamikk har sterk innflytelse, og gruppen vil ikke bare utvikle seg på bakgrunn av interne forhold, men også ytre samfunnsmessige og strukturelle forhold nasjonalt og internasjonalt. Flere forskere har identifisert kryssende trekk ved ulike personlighetstyper i voldelig radikaliserende muslimske organisasjoner som har en gjensidig

påvirkning på hverandre i gruppesituasjoner. Dersom det er dissonans mellom individets verdier og den virkelighet individet møter vil dette kunne øke mottakeligheten for radikale ideer dersom disse fremstår som fornuftige innenfor individets gjeldende referanseramme. Kunnskap om dette kan bidra til å utvikle rettede antiradikaliseringstiltak for å motvirke den problematiske utviklingen. Sosiale arenaer legger til rette for politiske og religiøse diskusjoner hvor individer som av ulike årsaker er åpne for radikale ideer kan utvikle seg i denne retningen. Manglende forståelse og kunnskap om sin egen religion gjør at unge blir sårbare for eksempelvis al-Qaeda sitt forstyrrede religiøse ideal hvilket Islamske lærde som direkte kan bestride og debattere radikal tolkning av religionen kan bidra til å forhindre. Når et individ først har blitt medlem i en gruppe vil gruppedynamikk avgjøre den videre utviklingen. Individer som motiveres til vold er ikke nødvendigvis mennesker som søker «tilhørighet», men når de først er en del av en spesiell gruppe er det en tendens til at de får et behov for å forbli der.

Anti-vestlig populisme som spres i sårbare miljøer påvirker rekrutteringsbasen, hvilket igjen er relevant for vestlige myndigheters policyutforming mot voldelig radikaliserings blant muslimer. Sageman mener at sosiale forhold er avgjørende når vi snakker om rekruttering til voldelig radikaliserende grupper, og således bør få et hovedfokus for utvikling av strategier for å forhindre unge muslimer i å finne mening i miljøer som reiser i krig. Invasjonen i Afghanistan og etableringen av Al-Qaeda er således viktige hendelser på makronivå for voldelig radikaliserings. Kombinert med en subjektiv oppfatning hos vestlige muslimer av at de blir marginalisert ikke blir akseptert i det samfunnet de bor i vil trolig påvirke holdningene til vestlige verdier i negativ retning.

Hvordan situasjonen på makro- og eksnivå, og individets perspektiver på meso- og mikronivå fremstilles i tradisjonelle og sosiale medier har stor innvirkning på hvordan individer oppfatter tilstanden, og således også i hvilken grad de sympatiserer med problemet og – kombinert med et stort, sammensatt sett med faktorer som strekker seg fra det personlige til det storpolitiske – får lyst til å reise i krigen for Gud.

«In 2003 I visited Pakistan and met a man who claimed to be a former *Lashkar-e-Tayyiba* member. He said: “My only struggle, my only jihad today, is to spread the message that the real struggle is not with a weapon in hand, but to teach the real words of the Holy Qu’ran.” However, some see this very differently. Some are convinced that: “My struggle, my jihad, is to tell you, my sister, the right way.” Others see jihad as a legitimate struggle with all means necessary: “We all have our jihad – it depends what you are chosen for – but if the cause is for God – all means may be necessary» (Bokhari 2006).

Litteraturliste

Fagbøker og fagartikler

1. Allport, G., W., (1954) «The historical background of social psychology» in G. Lindzey and E. Aronsons (eds.) *Handbook of Social Psychology* (New York: Random House), 5.
2. Bakker, E., 2006. Jihadi terrorists in Europe: Their characteristics and the circumstances in which they joined the jihad: An exploratory study. *Netherlands Institute of International Relations*.
3. Barrett, R., (2014) Foreign Fighters in Syria, *The Soufan Group*, NYC; <http://soufangroup.com/foreign-fighters-in-syria/>
4. Bhui, K., Warfa, N., & Jones, E. (2014). Is violent radicalisation associated with poverty, migration, poor self-reported health and common mental disorders? *PLoS ONE*, 9(3) doi: doi: 10.1371/journal.pone0090718
5. Bjørger, T. (2013) *Strategies for preventing terrorism*. New York: Palgrave Pivot.
6. Bjørger, T., & Gjelsvik, I. M. (2015) *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*. Oslo, Politihøgskolen.
7. Bokhari, L, Hegghammer, T., Lia, B., Nesser, P., Tønnesen, T. (2006), Paths to Global Jihad – Radicalisation and recruitment to Terror Networks. *FFI/RAPPORT-2006/00935*.
8. Borum, R. (2014) Psychological vulnerabilities and propensities for involvement in violent extremism. *Behavioral Science & the Law*, 32(3), 286-305.
9. Borum, R., (2011) Radicalization into violent extremism I: A review of definitions and applications of social science theories, *Journal of Strategic Security*, Vol. 4
10. Borum, R., (2011) Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Model and Empirical Research. *Journal of Strategic Security*, Vol. 4.
11. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments in nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press
12. Bronfenbrenner, U. (1994) Ecological models of human development. In T. Husen & T. N. Postlethwaite (Eds.), *International encyclopedia of education* (2nd. Ed., Vol. 3, pp. 1643-1647). Oxford, UK: Pergamon Press.
13. Bronfenbrenner, U. (1995). Developmental ecology through space and time: A future perspective. In P. Moen, G. H. Elder, Jr. & K. Luscher (Eds.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 619-647). Washington, DC: American Psychological Association.
14. Bronfenbrenner, U; Morris, P. A. (1998). W. Damon & R. M. Lerner, ed. *The ecology of developmental processes in Handbook of child psychology, Vol. 1: Theoretical models of human development* (5th ed.). New York: John Wiley and Sons, Inc. pp. 993–1023.
15. Bronfenbrenner, U. (1999). Environments in developmental perspective: Theoretical and operational models. In -s. L. Friedman & T. D. Wachs (Eds.), *Measuring environment across the life span: Emerging methods and concepts* (pp. 3-28). Washington, DC: American Psychological Association.
16. Brown, V. (2008), co-author of *Bombers, Bank-accounts and bleed-out. Al-Qaidas road in and out of Iraq*, Report from Combating Terrorism Centre at West Point, (Brian Fishman editor)

17. Crenshaw, M. (1981), The Causes of Terrorism, *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4. (Jul., 1981, pp. 379-399.
18. Lia, B., og Nesser, P. (2014), Norske muslimske fremmedkrigere, *Nytt Norsk Tidsskrift nr. 4/14*
19. Dalgaard-Nielsen, A. (2010). Violent radicalization in Europe – What we know and what we dont know, *Studies in Conflict and Terrorism*, 33(9), 797-814, doi: 10.1080/1057610X.2010.501423
20. Dalgaard-Nielsen, A. (2008), «Studying Violent Radicalization in Europe I: The Potential Contribution of Social Movement Theory», Danish Institute for International Studies (DIIS)(Copenhagen)
21. Davis, A. (1993), Foreign Combattants in Afghanistan,
22. Della Porta, D., 1995, *Social Movements, Political Violenc, and the State: A Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press
23. Filiu, J., P. (2015), «From deep state to Islamic state – the arab counter-revolution and its jihadi legacy», Hurst and Company, London
24. Hegghammer, T. (2013), Syrias Foreign Fighters, *Foreign Policy* 12
25. Hegghammer, T. (2011), The Rise of Muslim Foreign Fighters. Islam an the Globalization of Jihad, *International Security* 35/3
26. International Centre for Counter Terrorism (ICCT) (2015), *Rehabilitation for foreign fighters? – Relevance, challenges and opportunities for the criminal justice sector*, The Hague
27. Jessica Stern and J.M. Berger, (2015), *ISIS – the state of terror*, Harper Collins Publishers, London
28. Kepel, G. (2000), *Jihad – the trail of political Islam*, I.B. Taurus & Co Ltd. 2009 (Originalt Edition Gallimard, Frankrike)
29. Weiss, M., Hassan H. (2015) *ISIS – Inside the army of terror*», Regan Arts NY
30. McCauley, C., and Mosalenko, S., (2008), Mechanisms of Political Raicalizatin; Pathways toward Terrorism, *Terrorism and Political Violence* 20:415-33.
31. Nesser, P. (2010). Joining jihadi terrorist cells in Europe: Exploring motivational aspects of recruitment and radicalization. Magnus Ranstorp (ed.) (2010) *Understanding Violent Radicalisation: Terrorist and Hihadist Movements in Europe*. London: Routledge: 88-114.
32. Olsen, J. A. (2009). *Roads to militant radicalization. Interviews with five former perpetrators of politically motivated organized violence. DIIS Report*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
33. Precht, T. (2007) Home grown terrorism and Islamist radicalization in Europe: From conversion to terrorism, *Danish Ministry of Defense*
34. Rahimullah, R., H., Larmar, S., Abdalla, M. (2013), Understanding violent radicalization amongst Muslims: A review of the Litterature, *Journal of Psychology and Behavioral Science, Vol. 1 No. 1; December*
35. Rapoport, D., C. (2002), *The Four Waves of Modern Terrorism*, UCLA/EDU.
36. Ringdal, K. (2001), *Enhet og Mangfold*, Fagbokforlaget
37. Sageman, M. (2004). *Understanding terror networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
38. Shapiro, J. N. (2013) *The Terrorist's Dilemma. Managing violent covert organisations*. Princeton University Press, Princeton and Oxford.

39. Snow, D. A., Cross, R. (2011), Radicalism within the Context of Social Movements: Processes and Types. *Journal of Strategic Security, Volume 4, Article 6.*
 40. Store norske leksikon, *Den arabiske våren*, Oppdatert 13.01.2016
 41. Tarberg, N. (2001), *Menneskers adferd i grupper*, HIT
 42. Taarnby, M. (2005), *Recruitment of islamist terrorists in Europe. Trends and perspectives.* University of Aarhus, Denmark.
 43. Taarnby Jensen, (2006), *Jihad in Denmark: An overview and analysis of jihadi activity in Denmark 1990-2006*, Copenhagen: Danish Institute for International Studies
 44. Thagaard, T. (1998), *Systematikk og Innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget
 45. Tilly, C. (2004), Terror, Terrorism, Terrorists. *Sociological Theory* 22 (1):5-13

 46. Tololyan, K. (2008), Cultural Narrative and the motivation of the Terrorist, in Rapoport (217-233), DOI:10.1080/01402398708437322 (Published online: 24 Jan 2008)
 47. Tudge, J; Mokrova I, Karnik RB & Hatfield BE (2011). "Uses and misuses of Bronfenbrenner's bioecological theory of human development". The University of North Carolina at Greensboro. *Journal of Family Theory & Review* 1 (4): 198–210.
 48. Twenge, J. M., Baumeister, R. F., Tice, D. M., & Strucke, T. S. (2001). If you can't joint hem, beat them: Effects of social exclusion on aggressive behaviour. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1058.1069
 49. Wiktorowicz, Q. (2003). *Joining the cause: Al-Muhajiroun and radical Islam*. Rhodes College.
 50. Wiktorowicz, Q., 2004, *Introduction: Islamic activism and social movement theory*.
 51. Wiktorowicz, Q., 2004, *Islamic Activism. A social movement theory approach*, ed. Q. Wiktorowicz. Bloomington, IN: Indiana University Press.
 52. Wiktorowicz, Q., 2005, *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*, Lanham, Rowman and Littlefield.
 53. Zald, M., and McCarthy, J., *Social Movements in an organizational society* (New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1987), 2
-

Andre skriftlige kilder

54. Bergen, P. (2001), *Holy War Inc.: Inside the secret world of Osama bin Laden*, (New York: Free Press), 208
55. Bhui, K., Evritt, B., & Jones, E. (2014) Might depression, psychosocial adversity and limited assets explain vulnerability to and resistance against violent radicalisation? *PLoS ONE*, 9(9). doi:10.1371/Journal.pone.0105918
56. Kristoffersen, E. B. og Svendsen, C. (2014). PST: – Strømmen av fremmedkrigere har ikke avtatt. Hentet fra http://www.nrk.no/norge/_-reiser-fremdeles-til-syria-1.11858431
57. Aly, A., McDonald, S., Jarvis, L., Chen, T. M. (2015), *Terrorist Online Propaganda and Radicalization* (Original version of submitted manuscript subsequently accepted for publication, The Taylor & Francis journal *Studies in Conflict and Terrorism*).
58. Svedheim, L. (1993),
- 59.

Internettadresser

1. Artikkel på Al Jazeera hjemmesider på engelsk:
<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/05/201153185927813389.html>
2. Artikkel i Vice News om Eric Harroun etter hans død:
<https://news.vice.com/article/the-all-american-life-and-death-of-eric-harroun>
3. http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate_FINAL.pdf
4. British soldier dies in Syria:
https://www.youtube.com/watch?v=3QZQ27qj8Qk&ebc=ANyPxKqQVY2znZ124ocQ5b_fVTxUISqvme1cuydQ4zMU0bTxIRGklqWpS_SlofiRf_1ly9GLEe87CuwJ0TDaLkHrREs_wqlwElw
5. Deeyah Khan, Dokumentar: «Jihad – a story of the others»;
<https://tv.nrk.no/program/KMTE30000614/jihad-hellige-krigere#>
6. Intervju med hjemkommet «fremmedkriger» (foreign fighter) fra UK:
<https://www.youtube.com/watch?v=DktqQQQXzNw>
7. Who called for and welcomed Foreign Fighters in Syria?,
https://www.youtube.com/watch?v=EAQh_Bma2OA
8. Embedded with Al-Qaeda in Syria: ISIS and Al Nusra (Vice News),
<https://www.youtube.com/watch?v=AFZhQ4u2Cbg>
9. ISIS: How iraqi jihadis operate in Syria:
<https://www.youtube.com/watch?v=dsnchH73J2o>
10. Kirsten Jagmann, <http://utveier.no/nettverk/forebygging-av-radikalisering-i-en-helsefremmendefolkehelsekontekst/>, 2015
11. Nilsen, Anne Birgitta, kronikk i Aftenposten i mai 2015;
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Kronikk-Facebook-som-verktoy-for-a-forsta-kvinner-radikalisering-8002127.html>
12. Nilsen, Anne Birgitta, intervju om «Hatprat» og forskning på kvinner som tiltrekkes voldelig islamisme, <http://www.hioa.no/Aktuelle-saker/Ekstremismestudier-paa-HiOA>
13. The American jihadist; Eric Harroun in his own words (Vice News),
<https://www.youtube.com/watch?v=97ndpOAlD50>
14. The Jihadist next door
https://www.youtube.com/watch?v=6DsG9yQrdD4&ebc=ANyPxKq8I0hV20UbAaNX5wRGYYoLS372BMka26n9u9S0Uobsm5UOnOTH3UXNmxDFn_OOXMG7qCSqGcW-UkjFLv5Yho0zDvl9dA
15. New Jihadi John
<https://www.youtube.com/watch?v=6102ABsW9OE>
16. Living with ISIS – Documentary 2016
https://www.youtube.com/watch?v=TnPpz9MfbJ8&ebc=ANyPxKoWta52Kvy0qaJq5kiBlh5wzFT5ePKDOXcpOgodXb2TI4XWn_5BQ1LXQzl1dxtDWzRYfTmFa_fdhuDXpbew2VhPysDOGg
17. British citizens fighting jihad in Syria
<https://www.youtube.com/watch?v=Du4sm9bTgvg&ebc=ANyPxKrTXnuuA8p->

[QF3tcSPf3CkKw6_i6L0tX5N7nUMuG9YI7MRd1Kzq68YTZ9xL_wo31WpgrntVBDE8XbVZ3Mby-roW0z6ZFw](https://www.youtube.com/watch?v=QF3tcSPf3CkKw6_i6L0tX5N7nUMuG9YI7MRd1Kzq68YTZ9xL_wo31WpgrntVBDE8XbVZ3Mby-roW0z6ZFw)

18. Wikipedia: Sosial-psykologi: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_psychology
19. Dokumentary on Syrian volunteers Syrian Defence Forces – incl women (pro-Assad) <https://www.youtube.com/watch?v=SKM-Pxh-OUQ>
20. Syria conflict – ground zero Syria documentary <https://www.youtube.com/watch?v=0H6Vh9wO6Rg>
21. Documentar – Syria - behind the lines – Reality on the ground in Syria (Press-tv, pro-Assad) <https://www.youtube.com/watch?v=K25XBJolG5w>
22. Kvinnene som ble radikaliserert og reiste (NRK); <http://www.nrk.no/norge/kvinnene-som-ble-radikaliserert-og-reiste-1.12219865>
23. Syrian army cleans up the terror in Daraya, Syria (pro-Assad, graphic) https://www.youtube.com/watch?v=33yLO63DWko&ebc=ANyPxKrRwWUpKpSRQ35CWkfg1SsQZntRyad7vEvVGdA6CTueKHCYhJBzu3Du7ge4scfoUEb_raMVtjTfK243tSaxBWx34QA
24. Meet Copenhagens home-grown gangster-jihadis <https://www.youtube.com/watch?v=mA8J2U88hw>
25. http://hegghammer.com/files/Hegghammer_-_Norske_fremmedkrigere_i_gaar_og_i_dag_-_antatt_versjon.pdf
26. Khosrokhavar Farhad 2012 - Radicalisation and the Arab Spring: <http://www.radicalisationresearch.org/debate/khosrokhavar-2012-radicalisation-2/>
27. What the media has hidden – twisted – the truth about Syria (pro-Assad) <https://www.youtube.com/watch?v=l85EMYEgwbA>
28. <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/om-forebyggende-arbeid/hva-er-radikalisering-og-voldelig-ekstre/id663761/>
29. <https://mogenssmogensen.wordpress.com/2016/03/25/tid-til-eftertanke-etter-terrorangrebet-i-bruxelles/>
30. https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Satan
31. <http://forskning.no/sprak-samfunn-informasjonsteknologi/2014/11/storre-bevissthet-om-hatprat>
32. <http://fortelle.no/2012/urie-bronfenbrenners-okologiske-teori-om-sosialisering/>
33. <http://icsr.info/2015/06/icsr-insight-roots-radicalisation-identity-stupid/>
34. <https://www.youtube.com/watch?v=dgQwnqjA-6w>
35. <https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Qaeda>
36. https://en.wikipedia.org/wiki/7_July_2005_London_bombings
37. https://en.wikipedia.org/wiki/Profetens_Ummah
38. <https://snl.no/kalifat>
39. <https://no.wikipedia.org/wiki/Umma>
40. <http://www.muslimasoasis.com/true-meaning-kufar/>
41. <http://edition.cnn.com/2013/10/06/world/africa/africa-embassy-bombings-fast-facts/>
42. <https://www.youtube.com/watch?v=EKPwMZZE-p0>

